

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาบรรยากาศในสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และเขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการจาก ตำรา เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำเสนอเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา
 - 1.1 ความหมายของบรรยากาศในสถานศึกษา
 - 1.2 ความสำคัญของบรรยากาศในสถานศึกษา
 - 1.3 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
 - 1.4 การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
 - 2.2 ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
 - 2.3 แนวทางการบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
 - 2.4 ประเภทของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
3. นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ
5. สรุปแนวคิดและหลักการที่นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

บรรยากาศในโรงเรียนเป็นสภาวะอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึกรักของบุคคล ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะส่งผลให้เกิด สภาพบรรยากาศที่ดีก็คือ การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่คืออยู่ตลอดเวลา (สุปรีชา หิรัญโร. 2531 : 175)

1.1 ความหมายของบรรยากาศในสถานศึกษา

บรรยากาศในโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างมากเพราะถ้าบรรยากาศในโรงเรียนดีแล้วจะทำให้ให้นักเรียนบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจและอยากมาโรงเรียน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของบรรยากาศในสถานศึกษาไว้ดังนี้

นิคม ทาแดง และชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2528 : 270) ให้คำจำกัดความของบรรยากาศในสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง การจัดบริเวณโรงเรียน การจัดอาคารเรียน การจัดห้องเรียน ตลอดจนถึงการตกแต่งห้อง การติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ทั้งหมดที่ทำให้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียนเกิดมีการสร้างสมความรู้สึกนึกคิดความชอบความขังตลอดจนสร้างพฤติกรรมและบุคลิกถาวรของผู้เรียนโน้มเอียงไปตามลักษณะสภาพสิ่งแวดล้อมนั้นได้

กรมสามัญศึกษา (2531 : 8) ได้ให้ความหมายบรรยากาศในโรงเรียนว่า หมายถึง การรับรู้หรือความรู้สึกที่สมาชิกในโรงเรียนมีต่อโรงเรียนและอาจารย์รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชนที่มีต่อโรงเรียนด้วย ถ้าเป็นบรรยากาศดีก็จะทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจ พอใจ อบอุ่นใจ มีความเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจที่ได้เป็นสมาชิก หากถ้าบรรยากาศไม่ดีก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ขาดความรักความผูกพันต่อโรงเรียน ขาดความเป็นเจ้าของ เบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว่าเหว่ ฯลฯ

ธเนศ จำเกิด (2541 : 40-41) ได้ให้ความหมายบรรยากาศโรงเรียนว่าเป็นสภาวะอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึกของบุคลากรในสภาพการณ์ที่ไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ แต่เป็นภาพสะท้อนของความรู้สึกของบุคลากรซึ่งเมื่อบุคลากรปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีก็เรียกว่า “บรรยากาศดี” ในทางตรงกันข้ามเมื่อบุคลากรปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีก็เรียกว่า “บรรยากาศไม่ดี”

พ. โปธิทัฬพะ (นามแฝง) (2533 : 33) ได้ให้ความหมายของบรรยากาศในโรงเรียนว่า หมายถึง การรับรู้หรือความรู้สึกและทัศนคติที่โรงเรียนได้รับจากสมาชิกในโรงเรียน ทั้งในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดี ความรู้สึกในทางที่ดีนั้นทำให้เกิดความประทับใจและอบอุ่นใจมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ความรู้สึกที่ไม่ดีนั้นอาจทำให้ขาดความรักไม่มีความผูกพันปราศจากความเป็นเจ้าของ เกิดความเฉยเมย ความเบื่อหน่าย ความห่างเหิน ความไม่รับผิดชอบ

เซอร์จิโอวานนี และสตารัทท์ (Sergiovanni and Staratt. 1988 : 56) ได้ให้ความหมายบรรยากาศโรงเรียนว่าหมายถึง ลักษณะเฉพาะของแต่ละโรงเรียน ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนอื่นๆ และมีผลต่อพฤติกรรมของครูและนักเรียน หรืออาจหมายถึงความรู้สึกของครูและนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน

สรุปได้ว่า บรรยากาศโรงเรียน หมายถึง สภาวะที่เกิดขึ้นในโรงเรียนซึ่งเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของครู-อาจารย์ นักเรียน เจ้าหน้าที่ และผู้บริหารในโรงเรียนโดยส่วนรวมจน

ทำให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ สบายใจและมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของอยากมาโรงเรียนและปฏิบัติงานด้วยความร่าเริง แจ่มใส บรรยากาศมีแต่ความเป็นมิตร การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการตอบสนองอย่างดียิ่งจากมวลสมาชิก การทำงานทุกอย่างมักจะสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

1.2 ความสำคัญของบรรยากาศในสถานศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของบรรยากาศในสถานศึกษาไว้ดังนี้

ทองคำ ผดุงสุข (2532 : 92) ได้กล่าวว่า การจัดอาคารสถานที่บรรยากาศของโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นแรงบันดาลใจให้นักเรียนอยากมาโรงเรียน อยากมาโรงเรียน อยากรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ และจะไม่เกิดปัญหาการหนีเรียนทั้งครูผู้สอนก็จะเริ่มรู้สึกสนุกสนานกับงานเมื่อเห็นเด็กสนุกและสนใจการเรียน โรงเรียนก็จะพัฒนายิ่งขึ้นไปทุก ๆ ทาง

ธเนศ จำเกิด (2533 : 4-6) ได้ให้ความคิดเห็นว่า บรรยากาศที่ดีทำให้ครู-อาจารย์และบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของและอยากมาโรงเรียน ตรงข้ามกับโรงเรียนที่มีบรรยากาศไม่ดีจะทำให้สมาชิกเกิดความเบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว้าเหว่ และไม่อยากมาโรงเรียน เปรียบเสมือนครูที่พูดไม่ได้ ดังนั้นบรรยากาศจึงมีอิทธิพลในการเสริมสร้างความคิดจิตใจและคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้

โกวิท วรพิพัฒน์ (2539 : 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดบรรยากาศในโรงเรียนว่าประกอบด้วย 1) ช่วยส่งเสริมให้การเรียนดำเนินไปอย่างราบรื่น 2) ช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยแก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนสะอาด โต๊ะ เก้าอี้ เรียบร้อย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันนักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว 3) ช่วยเสริมสร้างสภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น แสงสว่างเหมาะสม โต๊ะ เก้าอี้ เหมาะสมกับวัย และรูปร่างของเด็ก 4) ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสนใจในบทเรียน 5) ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และ 6) ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการมาโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 2-3) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมในโรงเรียนดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อม มีความสำคัญเพราะจะพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของนักเรียน
2. ส่งเสริมด้านการเรียนการสอน
3. ส่งเสริมให้ผู้อยู่ในห้องเรียนให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
4. เป็นการเสริมสร้างครูให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์
5. การส่งเสริมสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน

6. การจัดโต๊ะเก้าอี้

7. สร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน หรือนักเรียนกับนักเรียน

ชัยวัฒน์ สกฤณา (2540 : 25) กล่าวว่า โรงเรียนจัดบรรยากาศให้เหมาะสมเอื้ออำนวย ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน ช่วยให้นักเรียนสนใจในการเรียน ซึ่งเกิดจากแนวความคิดของคณะครูอาจารย์และมวลสมาชิกในโรงเรียนทั้งหมดได้แสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอ อันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ธนศ ขำเกิด (2541 : 53) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ภายในโรงเรียนว่าบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีของโรงเรียนจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิดและคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้ หากสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นไปด้วยดีแล้ว โรงเรียน จะไม่ใช่สถานที่ลบเลือนความเบิกบานหยรรษาจากตัวนักเรียน แต่จะเป็นสถานที่สร้างความรู้ ความสามารถ มีความรักและเข้าใจตนเอง รู้สึกชื่นชมกับความงามของโลกรอบๆ ตัว และสร้างสรรค์ความงามให้แก่คนอื่น โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กได้พบสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ได้มีการสมาคมติดต่อกับครูและเพื่อนนักเรียนในวัยต่างๆ ได้อ่านหนังสือในห้องสมุด ได้ดูภาพยนตร์ และโทรทัศน์ และได้ฟังวิทยุที่ครูจัดขึ้นเพื่อประกอบการสอน ซึ่งล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ มีความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2545 : 22) ได้กำหนดเกณฑ์ คุณภาพเพื่อการตรวจสอบและประเมินสถานศึกษา สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมสามัญศึกษา ในเรื่องของอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ที่ผู้บริหาร จะต้องได้รับการประเมินดังนี้

1. การให้ประโยชน์ของอาคาร ระดับคุณภาพมีแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณโรงเรียนโดยบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมจัดทำ มีการให้บริการและจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. การบำรุงรักษาสถานที่ ระดับคุณภาพมีแผนการบำรุงอาคารสถานที่ โดยบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมจัดทำ จัดการบำรุงรักษาสถานที่ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ทุกโอกาสและมี การเตรียมความพร้อมในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินได้ตลอดเวลา

3. การใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณโรงเรียน ระดับคุณภาพมีแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณโรงเรียน โดยบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมจัดทำ มีการให้บริการ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน

4. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ระดับคุณภาพมีการจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมโดยบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมจัดทำ การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฟอกซ์และคณะ (Fox, et al. 1973 : 33-35) กล่าวว่า โรงเรียนที่มีบรรยากาศดีการทำงานจะบรรลุไปสู่จุดหมายที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาการ การพัฒนาสังคมและการปรับปรุงหลักสูตร ทำให้โรงเรียนเป็นสถานที่ซึ่งเป็นที่น่าพอใจ ครู-อาจารย์และนักเรียนจะเห็นว่าโรงเรียนมีความหมาย และใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนอย่างมีค่า

จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของบรรยากาศในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนอยากรู้อยากเห็น อยากมาโรงเรียน อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ช่วยให้นักเรียนสนใจในการเรียน โรงเรียนมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการระดมความคิดจากทุกฝ่ายในโรงเรียนช่วยกันและเห็นความสำคัญต่อบรรยากาศที่สร้างสรรค์ขึ้นอย่างภูมิใจ

1.3 แนวทางการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้กล่าวถึงการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สวัสดี สายประเสริฐ และคนอื่น ๆ (2531 : 628) ได้เสนอแนวทางในการจัดบรรยากาศและสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีไว้ดังนี้

1. ความสะอาด อาคารทุกอาคารบริเวณ โรงเรียน ห้องเรียน และเครื่องมือเครื่องใช้จะต้องมีการรักษาความสะอาดอยู่เพียงพอ
2. การตกแต่งอาคารและบริเวณโรงเรียนโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยความสวยงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อย
3. อาคารประกอบต่าง ๆ ควรได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้เหมือนกับเด็กใช้ของในบ้านตนเอง
4. จัดบริเวณให้ร่มรื่น มีดอกไม้ ไม้ประดับ สวนหย่อมเพียงพอ
5. จัดให้มีที่นั่งพักผ่อนสนามเด็กเล่นและเครื่องเล่นอย่างเพียงพอ และเอาใจใส่เรื่องความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด

ชนศ ขำเกิด (2544 : 35 - 36) กล่าวถึง การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนไว้ว่า บรรยากาศของโรงเรียนนั้นเป็นภาวะอันเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึกของบุคคล เป็นสภาพที่ไม่อาจมองเห็นหรือจับต้อง

ได้แต่เป็นภาพสะท้อนทางความรู้สึกของบุคคลแต่ละบุคคล เมื่อปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีก็เรียกว่าบรรยากาศดี ในทางตรงกันข้ามเมื่อคนปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีเรียกว่าบรรยากาศไม่ดี

อภา บุญช่วย (2537 : 154) ได้กล่าวถึง การจัดบรรยากาศในโรงเรียนควรปฏิบัติดังนี้

ผู้บริหารควรตระหนักในความสำคัญของการจัดบรรยากาศที่ดีในโรงเรียนควรเป็นผู้ริเริ่มและชี้แจงแก่คณะครูในการทำงานร่วมกันเพื่อการนี้ โรงเรียนควรได้รับการปรับปรุงให้มีบรรยากาศ ที่คืออยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อผลที่เกื้อกูลต่อการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นสำคัญ บรรยากาศที่ดีจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดความอบอุ่น รักโรงเรียน ทำทหายความอยากรู้อยากเห็น อยากทดลอง เป็นหนทางนำไปสู่การเรียนรู้ที่ง่ายขึ้น ผู้บริหารต้องเข้าใจว่า โรงเรียนต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ จะทำให้นักเรียนตื่นตาตื่นใจอยู่เสมอ แต่การปรับปรุงในบางอย่างบางเรื่องอาจจะต้องใช้แรงงานและเงินจำนวนมาก ผู้บริหารอาจจะวางแผนปรับปรุง โดยจัดลำดับความสำคัญเรื่องที่ต้องจัดทำก่อนหลังสิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงยากที่สุดคือ พฤติกรรม และวิธีสอนของครู ผู้บริหารจะต้องอดทนและพยายามชี้แจงให้ครูเห็นความสำคัญว่า พฤติกรรมและการสอนของครูเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หากครูยอมรับสภาพความเป็นจริงและพยายาม ปรับปรุงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการสอนของตน สำหรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ ก็จะติดตามมาโดยไม่ยาก

ชลิต พุทธิรักษา (2539 : 119 - 128) ได้ให้แนวทางในการจัด สภาพแวดล้อมในโรงเรียนพอสรุปได้ดังนี้

1. อาคารเรียน ห้องเรียน และห้องพิเศษ

1.1 อาคารเรียน ควรใช้ได้ทุกฤดูกาล ถูกสุขลักษณะ จำนวนและขนาดของอาคารเรียนพอเหมาะกับจำนวนนักเรียน และต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1.1.1 ประโยชน์ใช้สอย ไม่มุ่งเอาอาคารสวยงามเป็นใหญ่ แต่มุ่งไปในทางประโยชน์ใช้สอยที่จะเกิดผลดีต่อการเรียน การสอน ความสะดวกและปลอดภัย

1.1.2 คัดแปลงได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นผนังกันห้อง วัสดุ อุปกรณ์ ที่เกี่ยวกับตัวอาคารต้องดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมได้ง่าย มีแสงสว่างพอสมควร

1.1.3 ขยายโรงเรียนได้สะดวก ต้องคำนึงถึงก่อนสร้างโรงเรียน เพื่อขยายอาคารได้สะดวกทั้งแนวตั้งและแนวนอน

1.1.4 บรรยากาศเหมือนบ้านสำหรับเด็ก บริเวณโรงเรียนร่มรื่น ผนังทาสีเย็นตา พื้นโตะไม้ลิ้น โตะเก้าอี้ใช้ได้สะดวก เหมาะสมสำหรับนักเรียน ทนทานต่อการใช้งาน อาคารสถานที่เครื่องใช้ไม้สอยต้องแข็งแรง และคำนึงถึงความปลอดภัยของนักเรียน

1.2 ห้องเรียน ห้องพิเศษ

1.2.1 ห้องเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศน่าอยู่ ให้ความเพลิดเพลิน เป็นสถานที่ให้การค้นคว้า ทำกิจกรรมเสริมสร้างเจตคติแห่งประชาธิปไตย สร้างประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้การจัดห้องควรมีหลักดังนี้

1.2.1.1 จัดห้องเรียนควรให้ยืดหยุ่นตามเหมาะสม ห้องเรียนควรเป็นห้องใหญ่หรือกว้างเพื่อสะดวกในการโยกย้ายโต๊ะเก้าอี้ จัดเป็นรูปต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน

1.2.1.2 การจัดห้องเรียนเพื่อสร้างเสริมความรู้ทุกด้าน โดยจัดอุปกรณ์ในการทำงานกิจกรรม หรือหนังสืออ่านประกอบที่น่าสนใจไว้ตามมุมห้อง ควรติดอุปกรณ์ รูปภาพ และผลงานไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

1.2.1.3 การจัดห้องเรียนให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีนั้นได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายสดีปัญญา อารมณ์และสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และการเรียนการสอนของนักเรียน เช่นจัดติดอุปกรณ์ให้มีสีเขียวงาม จัดกระถางต้นไม้ ประดับห้องเรียน จัดที่ว่างของห้องให้นักเรียนทำกิจกรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2537 : 17) ได้กล่าวถึงการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

1. จัดสำนักงานให้มีความคล่องตัวในการบริหารและการเรียนการสอน
2. จัดบรรยากาศในอาคารเรียนและอาคารประกอบ
3. จัดบรรยากาศในบริเวณโรงเรียน
4. วางแผนการใช้ประโยชน์ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการในอาคารเรียน โรงอาหารห้องประชุม โรงพลศึกษา
5. จัดบำรุงรักษา ซ่อมแซมและพัฒนาอาคารสถานที่
6. จัดเวร - ยาม รักษาความปลอดภัยของโรงเรียน
7. แต่งตั้งกรรมการรับผิดชอบอาคารสถานที่และทรัพย์สินของโรงเรียน
8. สำรวจ จัดหา ควบคุม ดูแล ซ่อมแซมและขออนุญาตรื้อถอนอาคาร
9. ดำเนินการเกี่ยวกับการก่อสร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุงอาคารสถานที่ใน สถานศึกษาตามระเบียบราชการ
10. จัดทำแผนผังบริเวณและปรับปรุงซ่อมแซมต่อเติม
11. ดำเนินการจัดและตรวจสอบแบบรูปารายการก่อสร้าง
12. ดำเนินการและควบคุมงานก่อสร้างของโรงเรียน

13. วิเคราะห์เกณฑ์ ขนาดเนื้อที่ อาคารให้สอดคล้องกับความต้องการของ หลักสูตร
14. ควบคุมดูแลความปลอดภัย และการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าของเครื่องใช้ในโรงเรียน พร้อมทั้งเรื่องการประหยัด การเสื่อมคุณภาพ
15. ตรวจสอบและรายงานเสนอ และการแก้ไขปัญหาในการก่อสร้าง
16. ประเมินการซ่อมแซมอาคาร หรือทำการปรับปรุงโครงการสร้างที่ไม่ปลอดภัย
17. สำรวจและทดสอบเก็บข้อมูลหาสาเหตุ ปัญหาของอาคารสถานที่เพื่อทำแผนการปรับปรุงและพัฒนา

18. ควบคุมและป้องกันการมาถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของโรงเรียน

พนัส หันนาคินทร์ (2542 : 40) ได้กล่าวถึง ผู้บริหารที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องช่วยเหลือครูเพื่อให้จัดการเรียนการสอนบรรลุตามศักยภาพ และพัฒนาให้ถึงขีดสุดในการบริหาร 3 ประการ คือ

1. ตรวจสอบเกี่ยวกับด้านการเรียนการสอน
2. ทำการประเมินการเรียนการสอนของครู
3. ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมและปรับปรุงบรรยากาศแวดล้อมการสอน เช่น ปรับปรุงห้องเรียนการจัดหาสื่อ นำเทคนิคและวิธีการสอนให้แก่ครู

จึงสรุปได้ว่า แนวทางการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และการเรียนการสอนของนักเรียน เช่น จัดติดอุปกรณ์ให้มีสีเขียวยามแล้วส่งผลถึงความรู้สึกของบุคคล เป็นสภาพที่ไม่อาจมองเห็นหรือจับต้องได้แต่เป็นภาพสะท้อนทางความรู้สึกของบุคคลแต่ละบุคคล เมื่อปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีก็เรียกว่าบรรยากาศดี จะสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนอยากรู้ อยากเห็น อยากมาโรงเรียน อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ช่วยให้นักเรียนสนใจในการเรียน โรงเรียนมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

1.4 การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

บรรยากาศที่ดีมีผลมาจากการจัดสภาพแวดล้อมอย่างมากเพราะสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นส่วนสร้างบรรยากาศให้มีความน่าสนใจ ช่วยให้นักเรียนและบุคลากรอยากเข้าไปสัมผัส ในทำนองเดียวกันถ้าโรงเรียนมีการเสริมหรือสอดแทรกสาระแห่งความรู้เข้าใจด้วยแล้ว สิ่งนี้นักเรียนได้รับคงไม่ใช่ทางเดียว แต่จะเป็นประโยชน์ที่เพิ่มมากขึ้นตามศักยภาพของการจัดการและความขยันของสิ่งที่น่าสนใจในการจัดสภาพแวดล้อมนั้นๆ จะกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมมีส่วนในการสร้างอุปนิสัยทางการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้อย่างดี เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นเรื่องของรูปธรรมเป็นส่วนใหญ่สามารถจับต้องและสัมผัสได้ด้วย ประสาทสัมผัสหลายทาง นอกจากนี้การจัดสภาพแวดล้อมที่ดียังจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียน มีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติและสร้างคุณนิสัยให้

เกิดขึ้น นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2532 : 2) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งที่อยู่ โดยรอบทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมา และความสัมพันธ์ระหว่างประชากร มลภาวะ ทรัพยากร การอนุรักษ์ การคมนาคม เทคโนโลยี การวางแผนเกี่ยวกับเมืองและชนบทกับ สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความตระหนักในความรับผิดชอบและมองเห็นทางเลือกที่ดีในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีความสนใจในการปฏิบัติ เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีมีคุณภาพ เหมาะแก่การดำรงชีวิต

สุรัตน์ แสงอรุณ (2539 : 24) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เป็นสิ่งสำคัญและจะต้องคำนึงถึงเพราะการเรียนรู้ของเด็กไม่ได้เกิดขึ้นอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนก็จะเป็นส่วนช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ เช่น การจัดบริการ อาหารกลางวัน เด็กจะได้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกและคุณค่าอาหารที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การบริโภคอาหารที่ได้สัดส่วนและถูกสุขลักษณะ และมารยาทในการรับประทานอาหาร เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว และผลจากการเรียนรู้นี้จะช่วยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่ของครอบครัวเด็กต่อไป

สุดา ประยงค์พันธุ์ (2539 : 12) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้จากเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมได้ตลอดเวลา ถ้าเราสามารถจัดสภาพแวดล้อมให้ดี ก็สามารเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้ เป็นไปในทางที่ดีได้ง่าย อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมักมีอิทธิพลเหนือจิตใจของเด็ก โรงเรียนที่มีบริเวณร่มรื่นน่าพักอาศัยมีอาคารสถานที่สะอาดจัดให้เป็นระเบียบ สวยงาม ย่อมหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กให้ฝึกฝนไปในทางที่ดีได้ง่าย

รวีวรรณ ชินตระกูล (2540 : 101) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง โรงเรียนประกอบด้วยสภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางเคมี ทางชีวภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียน ครู และทุกคนในโรงเรียนอย่างมาก การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะปลอดภัย ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียนนั้น จึงเป็นส่วนหนึ่งของงานอนามัยโรงเรียนโดยมุ่งเน้นการ สุขาภิบาล โรงเรียนซึ่งหมายถึงการจัดการควบคุมดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในโรงเรียนให้อยู่ ในสภาพที่ดีและถูกสุขลักษณะ เพื่อช่วยให้อาสาสมัครป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บแก่นักเรียน ช่วยลด อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทั้งยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่ดีด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 26) ได้ให้ความหมายของการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ว่า หมายถึง การจัดสภาพต่างๆ ด้านกายภาพ กิจกรรม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เคลื่อนย้ายได้อย่างอิสระ การจัดมุมประสบการณ์ต่างๆ ในห้องเรียน การจัดที่นำเสนอผลงานของตน การจัดสถานที่ให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับมอบหมาย การให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นจากผู้รู้และแหล่งข้อมูล การจัดระบบนิเวศน์ในโรงเรียนและชุมชน การจัดโรงเรียนสีขาว ห้องเรียนสีขาว นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความเป็นกัลยาณมิตรของครูผู้สอน ที่รักเมตตาเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคนอย่างจริงใจ

กรมวิชาการ (2543 : 18 - 20) ได้กล่าวถึงการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนไว้ดังนี้

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่โรงเรียนควรคำนึงถึงมีดังนี้

1. สถานที่

1.1 บริเวณโรงเรียน ได้แก่ อาคารเรียน โรงอาหาร ห้องน้ำ ห้องส้วม ต้องคำนึงถึงความสะอาด สวยงาม ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย

1.2 ห้องเรียน ได้แก่ รูปแบบการจัดที่นั่งนักเรียน การจัดมุมกิจกรรมในห้องเรียนป้ายนิเทศ อุปกรณ์ มุ่งส่งเสริมความรู้นักเรียน เป็นต้น

2. บุคลากร ครูควรมีลักษณะดังนี้

2.1 มีลักษณะเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยและมีขันติธรรมทาง วิชาการ

2.2 มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

2.3 มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความกระตือรือร้น

2.4 มีสุขภาพและบุคลิกภาพดี

2.5 ยิ้มแย้มแจ่มใส น้ำเสียงนุ่มนวล อ่อนหวาน มีอารมณ์ขัน

2.6 ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้ความเห็นใจ ความเข้าใจ

2.7 มีเจตคติต่อการสอน

3. การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน

3.1 ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่าง นักเรียนกับนักเรียน

3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนที่หลากหลาย

4. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 การนำนวัตกรรมมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพต่าง ๆ ทางกายภาพ ทางสังคม ทางจิตใจและทางการเรียนการสอน บรรยากาศทั้งภายนอก ภายในห้องเรียน การจัดระบบนิเวศวิทยาในโรงเรียน และกระบวนการทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งที่อยู่โดยรอบทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมาจนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันทั้งที่อยู่ในโรงเรียนและอยู่ที่บ้านได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

2.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

มยุรี สิงห์โทราช (2536 : 20) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึงบรรยากาศ หรือสภาพการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียนที่เป็นวัตถุ สิ่งของ หรือตัวบุคคล ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน

อำภา บุญช่วย (2537 : 145) ให้ความหมาย สภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า การจัดสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวให้ผู้ที่ได้สัมผัส ได้มีความโน้มเอียงไปกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ โรงเรียนจึงต้องมีการปรุงแต่งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อโน้มน้ำหนักความรู้สึกของนักเรียนให้พอใจที่จะเรียนและอยากเรียน

นิยม กริมใจ (2541 : 61) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่าหมายถึง การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในด้านความสะดวก ความเป็นระเบียบของสถานที่ ความรื่นรมย์ ความสวยงาม และมีความปลอดภัยในสถานที่

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาชาโรจน์ (2546 : 58) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา เป็นสภาพที่เกิดจากผลกระทบของสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏอยู่ในสถานศึกษา อาจเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ อาจเป็นรูปธรรมมองเห็นและจับต้องได้หรือเป็นนามธรรมมองไม่เห็นจับต้องไม่ได้

สุทธีวรรณ ตันศิริจนาวงศ์ (2546 : 296) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตอยู่ในสถานศึกษา รวมทั้งสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

ดังนั้น สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง สภาพการณ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่หรือเกิดขึ้นในโรงเรียน ทั้งที่เป็นวัตถุ สิ่งของ ตัวบุคคล วิธีการ หรือกระบวนการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในโรงเรียน และส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนทั้งในด้านบวกและลบ

2.2 ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สุปรีชา หิรัญโร (2531 : 175) ได้ให้ความเห็นว่า “สภาพแวดล้อมในโรงเรียนนั้นมีอิทธิพลต่อการหลอมรวมพฤติกรรม ทักษะ ค่านิยม สติปัญญา และสังคมของนักเรียนและครูเป็นอย่างมาก” ผู้บริหารและครูอาจารย์ควรยอมรับว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถไปคนละทาง แต่ทุกคนก็เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน มีความรัก ความผูกพัน และมีความปรารถนาที่ดีต่อโรงเรียนของเราจึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจร่วมในการวางแผนจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนภายใต้การแนะนำของผู้บริหารและครูอาจารย์ เพื่อเป็นการหล่อหลอมเด็กให้เป็นพลเมืองดีมีประสิทธิภาพตามที่สังคมต้องการ

ชัยณรงค์ เทิดวัฒนศักดิ์ (2537 : 17-18) กล่าวว่า ถ้าหากผู้บริหารการศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนแล้วก็ควรจะได้หาวิธีจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น การที่จะกล่าวว่าเด็กจะเรียนได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของผู้เรียนนั้นค่อนข้างจะเป็นการกล่าวที่ทำให้ความสำคัญแก่พันธุกรรมมากเกินไป ถึงแม้ว่าผลจากการศึกษาจะพบว่า พันธุกรรมก็ยังมีอิทธิพลอยู่ด้วย บุคคลจึงมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากอิทธิพลของพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม

ชเนศ ขำเกิด (2541 : 44) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนไว้ว่า บรรยากาศของโรงเรียนเป็นสภาวะ อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึก ของบุคคล เมื่อคนปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีเรียกว่า “บรรยากาศดี” โรงเรียนที่มีบรรยากาศที่ดีจะทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของและอยากมาโรงเรียน โรงเรียนที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมไม่ดี จะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ห่างเหินเฉยเมย ว่างเหว และไม่อยากมาโรงเรียน บรรยากาศในโรงเรียนเปรียบเสมือนครูพูดไม่ได้ ที่มีอิทธิพลในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ คุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ ได้จากความคาดหวังและความพยายามในการปรับปรุงแก้ไขด้านการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

ณุตตรา แทนขำ (2542 : 24) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า การที่นักเรียนได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมดี จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และความรักในโรงเรียน ในสถาบัน ความรู้สึกเช่นนี้จะนำไปสู่ความรักหวงแหนในชื่อเสียงของโรงเรียน ถ้าโรงเรียน สร้างความรู้สึกเช่นนี้ให้เกิดขึ้นได้ ก็จะเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของนักเรียนไปใน

ตัว เพราะนักเรียนย่อมจะไม่พยายามให้โรงเรียนที่ตัวเองรักและภูมิใจต้องเสียชื่อเสียงเพราะการกระทำของตัวเอง

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาขโรจน์ (2546 : 60) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมไว้ดังนี้ เนื่องจากสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สถานศึกษาที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน กลายเป็นสถานที่มีค่าของชุมชน ส่งผลให้ทุกคนเกิดความภาคภูมิใจเพิ่มความสนใจในการศึกษาและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามากขึ้น มีหน่วยงานสถานศึกษาจำนวนมากเป็นที่ยอมรับในฐานะหน่วยงาน หน่วยงานสังคมในชุมชน สามารถเป็นแกนนำในการพัฒนาและเป็นกำลังหลักของชุมชนสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาที่ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ จะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ตามไปด้วยเช่น การอนุรักษ์พัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเท่ากับการยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตและการยกระดับจิตใจของคนทั้งชุมชนให้พัฒนาไปพร้อมกัน จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความสำคัญต่อสภาพแวดล้อม โดยบัญญัติไว้ในหมวด 4 มาตรา 23(2) กำหนดให้การจัดการศึกษา “ต้องให้ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน” ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มาตรา 24(5) “ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จากข้อกำหนดดังกล่าว พอจะคาดคะเนได้ว่า สถานศึกษาน่าจะได้มอบหมายให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการมีส่วนร่วมในการจัดการ แก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและทรัพยากร ตั้งแต่ระดับสถานศึกษา ชุมชน ประเทศและโลก จะกลายเป็นสถาบันหลักที่ให้ความรู้และประสบการณ์จริงในการจัดการอนุรักษ์และพัฒนา รวมทั้งปลูกฝังในจริยธรรมด้านสภาพแวดล้อมด้วย สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องรับภาระตั้งแต่ การให้ความรู้ความเข้าใจสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของสภาพแวดล้อม ปลูกฝังค่านิยมและเจตคติที่ดีต่อสภาพแวดล้อมและฝึกทักษะให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมไปโดยไม่รู้ตัวซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อกันในสถานศึกษา แล้วจะต้องส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคคลและสภาพแวดล้อมนอกสถานศึกษาด้วย”

เชิดชู กาพวงษ์ (2545 : 14) กล่าวถึงแนวคิดและความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จัดมวลประสบการณ์แก่นักเรียน ทั้งทางตรงและทางอ้อม

เพื่อนำประสบการณ์เหล่านั้นไปพัฒนาตนเองในอนาคต แต่จะอย่างไรให้เด็กชอบมาโรงเรียน เป็นคนใฝ่รู้ มีความรู้สึกสนุกสนาน มีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน การที่โรงเรียนจะได้รับการตอบสนอง จากนักเรียน โรงเรียนต้องดำเนินการสร้างแรงจูงใจต่อนักเรียน ให้เกิดความคิดว่าตนเองเป็นส่วน หนึ่งของสถานศึกษาดังกล่าว แนวทางในการจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนการสอน โรงเรียน ต้องดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้มีผลต่อการเรียนรู้ สามารถปรับสภาพแวดล้อมให้ เหมาะสมกับการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงเพศและวัยของผู้เรียน

เฟรเซอร์ (Fraser, 1994 : 439-541) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน โดยเฉพาะ อย่างยิ่งสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและลักษณะ นิสัยของนักเรียน ซึ่งผลสำเร็จดังกล่าวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างที่ปรากฏในชั้นเรียน เช่น การ รวมกลุ่ม ความพึงพอใจของนักเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียนนั้นมีความสำคัญและส่งผลต่อ ความรู้สึกพึงพอใจและเอื้ออำนวยต่อการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนได้และส่งผลให้การเรียน ของนักเรียนมีประสิทธิภาพบังเกิดประสิทธิผลเป็นอย่างมาก และมีผลต่อการปลูกฝังคุณลักษณะ นิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้นภายในต่อผู้เรียนทั้งสิ้น เช่น การที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนที่สะอาดทาสี อ่อนโยน แสงนุ่มนวล มีต้นไม้ กระจก มีรูปภาพที่ดูแล้วสบายใจ มีซุ้มหรือมุมสงบได้หาความรู้ ด้วยตนเอง นักเรียนมีความคุ้นเคย กับความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยตลอดเวลา ซึ่งจะช่วย ให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้น เกิดความเชื่อมั่น มีความรัก และไม่ยอมให้ห้องเรียน โรงเรียนสกปรก เกิดความเคยชินกับความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบน่าอยู่ที่โรงเรียน จนซึมซับสิ่งที่ดีๆ ที่ได้รับเกิดความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองจนสามารถถ่ายโอน ประสบการณ์เหล่านี้เชื่อมโยงสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

2.3 แนวทางการบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการบริหาร ขั้นตอนและแนวทางการบริหาร สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สมบูรณ์ ธงสันเทียะ (2540 : 30) กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารต่อการจัด สภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนจะสมบูรณ์แบบ และสนับสนุนการเรียน การสอนของนักเรียนให้มากที่สุดนั้น ผู้บริหารต้องจัดการกับการใช้อาคารสถานที่และ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือ ของทุกฝ่าย ซึ่งถ้าผู้บริหารจัดแบ่งหน้าที่ให้ถูกต้องแล้วนั้น อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมใน โรงเรียนจะได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ผู้บริหารต้องมีการวางแผนแบ่งสายงานการดำเนินงาน ให้มี องค์กรรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายให้เห็นชัดเจน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกต่อการบริหารงาน การแบ่ง

หน้าที่ให้บุคลากรจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินงาน ต้องให้บุคลากรรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองดี เพื่อที่จะปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม

ประคินันท์ อุปรมย์ (2540 : 17) ได้กล่าวถึง บทบาทและความ รับผิดชอบของ ผู้บริหาร ในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่มีดังนี้

1. จัดสำนักงานให้มีความคล่องตัวในการบริหารและการเรียนการสอน
2. จัดบรรยากาศในอาคารเรียนและอาคารประกอบ
3. จัดบรรยากาศในบริเวณโรงเรียน
4. วางแผนการใช้ประโยชน์ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการในอาคารเรียน โรงฝึกงาน โรง

อาหาร หอประชุม โรงพลศึกษา

5. จัดบำรุง รักษา ซ่อมแซม และพัฒนาอาคารสถานที่
6. จัดเวร – ยาม รักษาความปลอดภัยของโรงเรียน
7. แต่งตั้งกรรมการรับผิดชอบอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของโรงเรียน
8. สำรวจ จัดทำ ควบคุมดูแล ซ่อมแซม และขออนุญาตหรือถอนอาคาร
9. ดำเนินการเกี่ยวกับการก่อสร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุงอาคารสถานที่ในสถานศึกษาตาม

ระเบียบราชการ

10. จัดทำแผนผังบริเวณและปรับปรุงซ่อมแซมต่อเติม
11. ดำเนินการจัดและตรวจสอบรูปแบบรายการก่อสร้าง
12. ดำเนินการควบคุมงานก่อสร้างของโรงเรียน
13. วิเคราะห์เกณฑ์ ขนาดเนื้อที่ อาคาร ให้สอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร
14. ควบคุมดูแลความปลอดภัยและการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าของ เครื่องใช้ในโรงเรียน

พร้อมทั้งเรื่องการประหยัดการเสื่อมคุณภาพ

15. ตรวจสอบและรายงานเสนอ และแก้ไขปัญหาในการก่อสร้าง
16. ประมาณการซ่อมแซมอาคาร หรือทำการปรับปรุงโครงสร้างที่ไม่ปลอดภัย
17. สำรวจและทดสอบเก็บข้อมูลหาสาเหตุ ปัญหาของอาคารสถานที่เพื่อทำแผน

ปรับปรุงและพัฒนา

18. ควบคุมและป้องกันการมาถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของโรงเรียน

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาซโรจน์ (2546 : 63) ได้กล่าวถึง หลักการบริหารสภาพแวดล้อม ในสถานศึกษาว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาต้องการการจัดการที่มีประสิทธิภาพได้ 4 ขั้นตอน คือ

1. ป้องกันไม่ให้สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่เป็นคุณค่าต่อสถานศึกษาถูกทำลาย สถานศึกษาเป็นจำนวนมากมีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ดีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นสภาพอากาศ ภูมิทัศน์ ดิน น้ำ ต้นไม้ และพืช สภาพธรรมชาติยังไม่ถูกทำลาย มลพิษด้านต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตราย

2. กำจัดการเสื่อมโทรมของสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาให้หมดไป เนื่องจากสถานศึกษาเป็นที่อาศัยของคนเป็นจำนวนมาก ทรัพยากรและอาคารสถานที่จะถูกใช้อยู่ตลอดเวลา หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี จะเกิดภาวะเสื่อมโทรมในหลาย ๆ ด้านสะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นมลพิษด้านขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล น้ำเสีย เสียง กลิ่น อากาศเสีย รวมถึงสภาพแวดล้อมของสังคมด้วย หากไม่มีการกำจัด ปรับปรุงแก้ไข ความเสื่อมโทรมเหล่านี้จะสร้างปัญหาและ บั่นทอนคุณภาพชีวิตของทุกคนที่อยู่ในสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง

3. สร้างหรือพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีหรือมีคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งเป็นภาระ หน้าที่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษานั้น จำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายสภาพแวดล้อมแต่ละประเภท ที่พึงประสงค์ให้ทุกฝ่ายเข้าใจ ชัดเจน ดังนั้น การพัฒนาอาคารสถานที่ สาธารณูปโภค สุขภาพอนามัย การบริหารจัดการการทำงานและระบบสังคมในสถานศึกษา จะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผน ดำเนินการ ตามแผน ติดตามตรวจสอบประเมินผลและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมที่ได้มาตรฐานแล้วให้คงอยู่ ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมไม่เกิดตลอดไป จะเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วหากไม่มีระบบการดูแลรักษาที่ถูกต้องผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ สร้างแนวคิดและวิธีการที่เหมาะสม มอบหมายความรับผิดชอบและติดตาม ดูแลการสนับสนุนอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่อง เพื่อจะได้รักษาสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์ให้คงอยู่

นรา สมประสงค์ และ เสรี ลาชโรจน์ (2546 : 65 – 66) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาว่าปัจจุบันมีแนวคิดที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในองค์กรต่าง ๆ โดยในแนวคิดและวิธีการอนุกรมมาตรฐานสากล ISO 14000 ซึ่งมีข้อกำหนด ที่สามารถยืนยันและสร้างความมั่นใจ ในคุณภาพของสภาพแวดล้อมในองค์กรได้ สถานศึกษาในประเทศไทยหลายแห่งสามารถจัดการสภาพแวดล้อม ภายในสถานศึกษาผ่านการรับรอง มาตรฐาน ISO 14001 หากสถานศึกษาใดสนใจในหลักการและวิธีการรักษาที่จะพัฒนาคุณภาพสภาพแวดล้อมด้วยตนเองโดยไม่คำนึงถึงการประกาศรับรองมาตรฐานจาก ISO 14001 ก็น่าจะศึกษาหลักการ ข้อกำหนด และวิธีการในรายละเอียดให้เป็นที่เข้าใจนำมาประยุกต์ปฏิบัติด้วยตนเองได้ โดยอาศัยขั้นตอนและหลักการซึ่งอาจปรับใช้กับสถานศึกษาได้คร่าว ๆ ดังนี้

1. การกำหนดนโยบาย สถานศึกษาควรมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของสถานศึกษาและท้องถิ่น ขนาดของสถานศึกษาและผลกระทบจากกิจกรรมของสถานศึกษาและท้องถิ่น ขนาดของสถานศึกษาและผลกระทบจากกิจกรรมของสถานศึกษาที่จะต่อสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาและชุมชน

2. การวางแผนคณะที่รับผิดชอบทำแผนควรกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน จัดทำเอกสาร นำไปชี้แจงให้ผู้เกี่ยวข้อง ในสถานศึกษาเข้าใจและเผยแพร่ให้สาธารณชน ได้ทราบเพื่อสร้างแกนนำและหาแนวร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน

3. การดำเนินการ ผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงเจตนาและพฤติกรรมให้ทุกคนเห็นว่าจะมีความมุ่งมั่นจะพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างจริงจัง โดยกำหนดเป็นข้อปฏิบัติและควบคุมดูแลให้มีการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

4. การตรวจสอบแก้ไข ควรกำหนดให้มีกระบวนการตรวจสอบติดตามที่มีหลักฐาน มีการบันทึกผลการป้องกันและแก้ไขสิ่งที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดที่พึงประสงค์ให้สามารถตรวจประเมินผลการจัดการสภาพแวดล้อมได้ สิ่งใดที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดจะต้องดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไขโดยไม่ชักช้า

5. การทบทวนผลการดำเนินงาน ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำในการทบทวนระบบการจัดการสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาตามคาบเวลาที่เหมาะสม การทบทวนผลการดำเนินการจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่บันทึกไว้มาประเมินผลการดำเนินการเพื่อพิจารณาปรับแนวทางหรือกำหนดแนวทางการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

สุทธิวรรณ ตันติธรรมาวงศ์ (2546 : 297) ได้กำหนดแนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. การบริหารอาคารสถานที่ สถานศึกษาต้องมีการวางแผนที่จะปลูกสร้างอาคารเรียน อาคารสนับสนุนการเรียน เช่น โรงฝึกงาน โรงอาหาร สถานที่พักผ่อนของผู้เรียนที่เรียกว่า มีแผนภูมิทัศน์ของสถานศึกษาอย่างเหมาะสม

2. การรักษาความสะอาดของสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา เช่น การกำจัดขยะมูลฝอยในสถานศึกษา การจัดทำบ่อบำบัดน้ำเสีย ระบบน้ำทิ้งของสถานศึกษา เพื่อไม่ให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อผู้เรียนในสถานศึกษา

3. การรักษาความปลอดภัยในสถานศึกษา จะต้องจัดผู้รับผิดชอบดูแลตามอาคารเรียน อาคารฝึกงาน โรงอาหาร การจราจรในสถานศึกษาอย่างเป็นระเบียบปลอดภัย

4. การจัดสรรงบประมาณ เพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดี เช่นการซ่อมแซมอาคาร การบำรุงรักษาสวนหย่อม เป็นต้น การบริหารสถานศึกษาเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรงที่จะต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ ให้อยู่ในสภาพที่ดีปลอดภัยกับผู้เรียน เพราะสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ สุขนิสัย สุขลักษณะของผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับการถ่ายทอดลักษณะของสถานศึกษาจากสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาตลอดเวลา

สรุปได้ว่า แนวทางการบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษานั้นมีความสำคัญและส่งผลต่อความรู้สึกพึงพอใจและเอื้ออำนวยต่อการเรียนของนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนได้และส่งผลให้การเรียนการสอนของนักเรียน บุคลากรมีประสิทธิภาพบังเกิดประสิทธิผลเป็นอย่างมาก ผู้บริหารต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนจะสมบูรณ์แบบ และสนับสนุนการเรียนการสอนของนักเรียนให้มากที่สุดนั้น ผู้บริหารต้องจัดการกับการใช้อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ซึ่งถ้าผู้บริหารจัดแบ่งหน้าที่ให้ถูกต้องแล้วนั้น อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนจะได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ผู้บริหารต้องมีการวางแผนแบ่งสายงานการดำเนินงาน ให้มีองค์กรรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายให้เห็นชัดเจน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกต่อ การบริหารงาน

2.4 ประเภทของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2531 : 33) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมของโรงเรียนออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ สรุปได้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
2. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร
3. สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ

จาโรลิเมค และฟอสเตอร์ (Jarolimek & Foster) (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2539 : 31) แบ่งประเภทของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
2. สภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจ

ชเนศ ขำเกิด (2541 : 47 - 51) ได้แบ่งประเภทของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียน การสอนทั้งในและนอกห้องเรียนตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริม สนับสนุนวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา เรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความน่ากลัว หวาดผวา วิตกกังวล ทุกคนอยากมาโรงเรียน

3. สภาพแวดล้อมทางการบริหารการจัดการ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 26) การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียน แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางด้านวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ให้มากที่สุด

3. สภาพแวดล้อมทางสังคมปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอน และระหว่างนักเรียนกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ร่วมโรงเรียน

4. สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ หมายถึง ระบบการบริหารจัดการจัดการในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้สำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน และรวมหมายถึง การจัดสิ่งต่าง ๆ ที่ส่งเสริมด้านการเรียนรู้ของนักเรียน

วสัน ปัญญา (2544 : 12) ได้แบ่งประเภทของการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาไว้ 3 ประเภท คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
2. สภาพแวดล้อมทางจิตภาพ
3. สภาพแวดล้อมทางสังคม

สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ (2546 : 267) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)
2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environment)

เทเบิลแมน และคณะ (Tableman, et al. 2004 : Online) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมทางการศึกษาไว้ 4 ด้านประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
2. สภาพแวดล้อมทางสังคม
3. สภาพแวดล้อมทางจิตใจ
4. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ

จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาที่สอดคล้องกัน ซึ่งผู้ศึกษานำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) สภาพแวดล้อมทางสังคม 3) สภาพแวดล้อมทางจิตใจ และ 4) สภาพแวดล้อมทางวิชาการ โดยมีรายละเอียดของการศึกษา ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน การที่สถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เอื้อต่อการเรียนรู้จึงสามารถชักจูงใจให้นักเรียนอยากมาโรงเรียนและเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ สภาพแวดล้อมทางกายภาพไว้ดังนี้

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533 : 8) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางกายภาพจะส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 : 31) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางกายภาพไว้ว่า หมายถึง ลักษณะของห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอน โดยปกตินักเรียนจะใช้เวลาอยู่ในห้องเรียนวันละหลายชั่วโมง ลักษณะของห้องเรียนจึงอยู่ในสภาพที่ดีที่นักเรียนอยากเข้ามาอยู่ด้วยความสบายทั้งกายและใจ

ธนศ จำเกิด (2541 : 47 - 51) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ คุรุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

นัฐญาพร คุณดี (2545 : 17) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ คือ การจัดห้องเรียนเป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม สามารถใช้ประโยชน์โดยจัดให้เหมาะสมกับสภาพการใช้งานจริง รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน เช่น สภาพอาคาร สนามสวนหย่อม มุมพักผ่อน ก็ควรจัดให้สะอาด มีความเหมาะสมกับที่ตั้ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 12) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ด้านกายภาพ คือ สิ่งที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณสถานศึกษา อาคารเรียน ครุภัณฑ์ และสิ่งมีชีวิต สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความร่มรื่น สวยงาม ถูกสุขลักษณะและสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นเรื่องของปัญหาและความต้องการที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับแนวคิดของบุคลากรในสถานศึกษาจะกำหนด

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาซโรจน์ (2546 : 67 - 68) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางกายภาพว่า หมายถึง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ บริเวณสถานศึกษา อาคารเรียน อาคารประกอบและห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ในสถานศึกษาประกอบด้วย

1. การบริหารสภาพแวดล้อมด้านภูมิทัศน์ หมายถึง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมภายในสถานศึกษาที่สามารถมองเห็นได้โดยทั่วๆ ได้แก่ บริเวณสถานศึกษา บริเวณที่ตั้งอาคาร บริเวณที่พักผ่อน

2. การบริหารสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หมายถึง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมภายในสถานศึกษาได้แก่ สิ่งปลูกสร้างที่เป็นอาคารเรียน อาคารประกอบอาคาร และห้องปฏิบัติการต่างๆ

3. การบริหารสภาพแวดล้อมด้านความปลอดภัย หมายถึง มาตรการและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่กระตุ้นจิตสำนึกของบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่อย่างปลอดภัยเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่บุคลากรในสถานศึกษา

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สิ่งที่เป็นวัตถุสามารถมองเห็นและสัมผัสได้ คือ สภาพอาคารเรียน ห้องเรียน วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนและให้ความหมายที่แตกต่างกัน คือ การจัดตกแต่งห้องเรียนและสภาพแวดล้อมทางกายภาพบางครั้งเป็นเรื่องของความ ต้องการและแนวคิดของบุคลากรในสถานศึกษาที่จะดำเนินการให้เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ และเป็นไปตามสภาพจริงของสถานศึกษา

ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนการสอน นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพไว้ดังนี้

พิงใจ สิ้นขวานนท์ (2526 : 176) ได้ให้ข้อคิดว่าการพิจารณาสภาพแวดล้อมทางกายภาพว่าจะมีความเหมาะสมหรือไม่ควรพิจารณาดังนี้

1. ที่ตั้งของห้องเรียนอยู่ในสภาพที่ห่างไกลหรือใกล้ตัว การเข้าถึง หรือใกล้ไกลจากแหล่งอำนวยความสะดวก
2. ความเหมาะสมของห้องเรียนที่จะใช้ในการเรียนการสอน เช่น ทิศทางของแสง การถ่ายเทอากาศ เสียงรบกวน
3. ครุภัณฑ์ประจำห้อง ความเพียงพอ และเหมาะสมแก่การเรียนการสอน
4. การจัดและตกแต่งที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนและความเหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้เรียน
5. การรักษาความสะอาด การเก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของห้องเรียน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 : 31-34) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. ก่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติกิจกรรมสภาพของห้องเรียนที่จัดไว้ได้อย่างเป็นสัดส่วนและเป็นระเบียบ มีพื้นที่พอเหมาะ ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนในชั้นเป็นไปตามขั้นตอนที่ครูกำหนดไว้ เช่น การเคลื่อนย้าย การจัดกลุ่ม เป็นต้น
2. การจัดห้องเรียนที่ดี จะทำให้การใช้ห้องเรียนเกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่
3. การจัดเปลี่ยนแปลงสภาพห้องเรียนอยู่เสมอ เช่น จัดที่นั่งในรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลากับบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไป
4. สภาพของห้องเรียนที่จัดไว้เป็นสัดส่วน มีความเป็นระเบียบ สวยงาม ย่อมช่วยพัฒนาสุนทรีย์ที่ดีของผู้เรียน เช่น การรักษาความสะอาด การมีวินัย ความเป็นระเบียบ เป็นต้น
5. สภาพห้องเรียนที่ดี ย่อมส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้ ผู้สอนมีกำลังใจที่จะสอนในขณะที่ผู้เรียนมีความเต็มใจที่จะเรียนเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรความคุ้นเคยและความเข้าใจกัน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนการสอน นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษา สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางกายภาพจะส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาจิตพิสัยของผู้เรียน ครูควรจัดห้องเรียนให้น่าอยู่น่าสนใจ เป็นห้องเรียนที่นักเรียนหรือคนอื่น ๆ อยากเข้ามาเยี่ยมชม มีการออกแบบห้องที่ดี เช่น มีการจัดที่นั่ง การใช้สี การตกแต่งห้อง นอกจากนี้ยังควรมีมุมที่ผู้เรียนสามารถใช้แสดงผลงานของตนเอง

แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีดังต่อไปนี้

1. การจัดที่นั่งสำหรับนักเรียน ลีไวน์ (Levin) (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2539 : 32) ได้ให้ข้อสังเกตว่าการจัดที่นั่งสำหรับนักเรียนมีผลในการสนับสนุนการเรียนการสอนหรือเป็นอุปสรรคในการเรียนการสอน กล่าวคือ ถ้านักเรียนได้นั่งในที่ที่ตนพอใจ มีเพื่อนรอบข้างที่ถูกต้อง จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียน แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้านักเรียนได้นั่งในที่ที่ตนไม่พอใจหรือไม่สะดวกสบาย ไม่พอใจเพื่อนที่อยู่รอบข้าง อาจทำให้เกิดการบ่นทอนด้านจิตใจ และไม่อยากเรียนหรือไม่ร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ นอกจากนี้ กิจกรรมการเรียนการสอนบางกิจกรรม จำเป็นต้องจัดที่นั่งในลักษณะพิเศษออกไป หากครูจัดที่นั่งไม่เหมาะสม อาจส่งผลให้กิจกรรมการเรียนการสอนไม่บรรลุผลได้ การจัดที่นั่งในชั้นเรียนควรจัดรูปแบบ ไม่ควรยึดติดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ที่นั่งในห้องเรียนควรสามารถเคลื่อนย้าย และจัดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้ โดยคำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดในกิจกรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญตัวอย่าง เช่น

ถ้าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการฟังบรรยาย การชมภาพยนตร์ การมอบหมายงานให้ทำเป็นรายบุคคล การจัดที่นั่งในห้องเรียน อาจจัดเป็นแถวเรียงหน้ากระดาน นักเรียนนั่งหันหน้าเข้าหาครู ห้องเรียนแบบนี้ครูจะเป็นศูนย์กลาง

ถ้าเป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม เช่น การอภิปรายการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ การจัดที่นั่งในห้องเรียน อาจจัดเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน การจัดห้องเรียนแบบนี้ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ในกรณีที่ที่นั่งของนักเรียนที่จัดไว้แล้วนั้น เคลื่อนที่หรือโยกย้าย เพื่อจัดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้ยาก เมื่อมีการปฏิบัติกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมกลุ่ม ครูอาจไม่ต้องจัดที่นั่งใหม่แต่ใช้วิธีให้นักเรียนเคลื่อนย้ายไปรวมกลุ่มแทน

2. การจัดและ การใช้พื้นที่ของนักเรียน ในการจัดพื้นที่ของห้องเรียนให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้ คือ

2.1 การจัดพื้นที่บริเวณพื้นห้อง เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนมีหลากหลาย การจัดที่นั่งในห้องเรียน ควรมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม แต่สิ่งที่ครูคำนึงถึง คือพื้นที่บริเวณทางเดินไปมาอย่างสะดวก ไม่มีอุปสรรคต่อการประกอบกิจกรรม

2.2 การจัดพื้นที่บริเวณมุมห้องหลังห้อง ครูควรใช้บริเวณมุมห้องเรียนหลังห้องให้เกิดประโยชน์ อย่างเต็มที่เช่น จัดเป็นมุมวิชาการ โดยจัดหาหนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ เกมเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้นักเรียนใช้เวลาว่างในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม จัดเป็นมุมแสดงผลงานของนักเรียน โดยครูให้นักเรียนหมุนเวียนกันนำผลงานดีเด่นจากกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ มาแสดง

ในการใช้พื้นที่ของห้องเรียนเพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ ควรมีการเน้นถึงความเป็นระเบียบ ความสะอาด เพื่อให้เกิดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ดี ฉะนั้นในการวางแผนการจัดพื้นที่ของห้องเรียน ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมเสมอ

3. การจัดและตกแต่งห้องเรียน ห้องเรียนที่เป็นระเบียบและสวยงาม จะเป็นปัจจัยที่ทำให้ให้นักเรียนเกิดการสนใจการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น แต่ก่อนที่ครูและนักเรียนจะจัดตกแต่งห้องเรียน ควรคำนึงถึง สุนทรียภาพของห้องเรียนด้วย เช่น ห้องเรียนมีแสงสว่างเพียงพอหรือไม่ การถ่ายเทอากาศในห้องเรียนดีหรือไม่ สีภายในห้องเรียนมีดีหรือสว่างเกินไปหรือไม่ ที่ว่างภายในห้องเรียนเพียงพอหรือไม่ เหล่านี้ควรปรับให้ถูกสุนทรียภาพและให้ความสะดวกสบายแก่ผู้เรียน

นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงความเป็นระเบียบ ตลอดจนประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนด้วยเช่น บริเวณฝาผนังห้องเรียน ควรมีการตกแต่งป้ายนิเทศแสดงผลงานของนักเรียน นำเสนอความรู้ ประกอบบทเรียน ตีตราต่าง ๆ ของห้องเรียนหรือโรงเรียนเหล่านี้คือ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาจิตพิสัย

การจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพเป็นการจัดสภาพทางด้านอาคารสถานที่ บริเวณรอบ ๆ โรงเรียน นับเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถมองเห็นได้ นับเป็นสิ่งแรกที่ผู้มาสัมผัสกับโรงเรียนได้พบเห็น และสภาพแวดล้อมเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ ดังที่ วินสตัน เชอร์ชิล ได้กล่าวไว้ว่า “We shape our buildings and then they shape us” หมายถึง มนุษย์เรามีอิทธิพลที่จะสร้างอาคารสถานที่อย่างไรก็ได้และในทำนองเดียวกันอาคารสถานที่เหล่านี้ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่หรือใช้ประโยชน์นั้นด้วย (สายสมร ภูเจริญ. 2538 : 57)

ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีการจัดกิจกรรมสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพเพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติ เช่น

1. การสร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของสมาชิกทุกคนให้มีความภูมิใจในสถาบัน เช่น กำหนดต้นไม้ หรือดอกไม้ประจำโรงเรียน สิ่งปลูกสร้างที่เป็นสัญลักษณ์ของโรงเรียน เพลงประจำโรงเรียน การแต่งกายชุดที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เป็นต้น

2. การจัดบริเวณโรงเรียน มีการตกแต่งอาคารเรียน อาคารประกอบ ตัดแต่งสนามหญ้า รื้อ จัดห้องเรียน ห้องพักครู สำนักงาน โต๊ะทำงาน ห้องน้ำ ห้องส้วม รักษาความสะอาดสิ่งต่าง ๆ จัดเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ในโรงฝึกงาน ให้เกิดความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ดูแล้วยสบายตาหยิบก็ง่ายใช้ก็คล่อง และใช้การได้คืออยู่เสมอ ซึ่งอาจจะใช้กิจกรรม 5 ส (5-S Activities) คือ สะสาง (Seiri) สะดวก (Seiton) สะอาด (Seiao) สุขลักษณะ (Seiketsu) และสร้างนิสัย (Shitsuke) (ทวี สุทรบุตร. 2539 : 115-116) มาสนับสนุนการดำเนินงาน มีการซ่อมแซมบำรุงรักษาให้มีสภาพใช้การได้คืออยู่เสมอ เช่น โต๊ะเก้าอี้ ประตู หน้าต่าง สนาม อาคาร สถานที่

3. สร้างความรู้สึกให้มีความรัก ความผูกพันกับต้นไม้ โดยเปิดโอกาสให้ครู และนักเรียนได้ปลูก และดูแลรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง ควรเป็นไม้ยืนต้นอย่างน้อยคนละ 1 ต้นหากบางโรงเรียนไม่สามารถปลูกไม้ยืนต้นได้ ก็อาจปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ตกแต่งสร้างซุ้ม สร้างศาลา สวนหย่อม ที่พักผ่อนหย่อนใจ ให้เกิดความร่มรื่น สดชื่นสวยงามก็ได้ ที่ต้นไม้อาจจะมีชื่อความเป็นข้อคิด ข้อเตือนใจคิดไว้ที่เรียกว่า “ต้นไม้พูดได้”

4. มีการพัฒนาตัดแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ เพื่อเป็นการจัดความซ้ำซาก จำเจ เช่น การจัดสถานที่ทำงานของครู การจัดโต๊ะเรียน การตกแต่งไม้ดอกไม้ประดับ การจัดป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ ตลอดจนการนำทรัพยากร หรือต่าง ๆ ในท้องถิ่นมาจัดหรือตัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน เช่น การใช้ต้นตาล ต้นมะพร้าวมาทำโต๊ะ เก้าอี้ การนำเปลือกหอยมาประดับตกแต่งห้องเรียน และสถานที่ต่าง ๆ การนำกระบอกไม้ไผ่ มาทำถังขยะ การนำหมวกหรืออบมาทำโคมไฟ การตัดแปลงต้นไม้ให้เป็นรูปทรงต่างๆ

5. คำนึงถึงความเหมาะสมกับสถานที่ เช่น การจัดห้องแสดง ศิลปะ วัฒนธรรมการจัดทำเอกสารเผยแพร่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น การจัดป้ายประกาศในที่ที่สามารถอ่านได้สะดวกและทั่วถึง จัดสถานที่บางส่วนไว้เพื่อให้นักเรียนได้เข้าไปใช้ได้ในขณะที่มีความรู้สึกเป็นส่วนตัว เป็นตัวของตัวเอง อันจะก่อให้เกิดความรู้สึกที่สงบ เช่น มุมสงบในห้องสมุดห้องจริยธรรม สวนสงบ ไม่จัดดอกไม้หรือเส้าสัตว์ให้เป็นที่ทำให้รบกวนการเรียนการสอน เป็นต้น

6. การใช้สิ่งของหรือสถานที่ของโรงเรียนอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บริเวณใต้ถุนอาคารเรียน บริเวณหอประชุม โรงอาหาร ใต้ร่มไม้ ฯลฯ อาจจัดเพื่ออำนวยความสะดวกด้านอื่น เช่น เป็นที่อ่านหนังสือ เรียกว่า ห้องสมุดโล่ง หรือใช้จัดนิทรรศการ ป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ เป็นต้น

อรวรรณ กิมะพันธ์ (2542 : 358) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่สมควรประกอบด้วย

1. ห้องเรียนสะอาด ปราศจากฝุ่นละออง และสิ่งรกรุงรังต่าง ๆ โดยจัดให้เป็นระเบียบ น่าอยู่และถูกสุขลักษณะ
2. ห้องเรียนควรมีแสงสว่างอย่างเพียงพอ ถ้าแสงสว่างจากธรรมชาติไม่เพียงพอจะต้องติดหลอดไฟเพื่อให้แสงสว่างเพียงพอ
3. ห้องเรียนจะต้องไม่ร้อนอบอ้าว มีอากาศถ่ายเทสะดวก อาจใช้พัดลมหรือเครื่องปรับอากาศช่วย
4. ห้องเรียนจะต้องปราศจากจากเสียงรบกวนจากภายนอก เพราะเสียงดังจะรบกวนสมาธิของผู้เรียน
5. ขนาดของห้องเรียนจะต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน เพื่อสามารถเปลี่ยนที่นั่งให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมและวิธีสอนแบบต่าง ๆ
6. ห้องเรียนจะต้องมีเครื่องมือและเครื่องใช้ที่จำเป็นในการเรียนการสอนพอสมควรเช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เป็นต้น
7. โต๊ะ เก้าอี้ มีขนาดเหมาะสมกับรูปร่างนักเรียน โต๊ะของครู ควรจัดให้อยู่ในสภาพที่สามารถมองเห็นผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนการสอน นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษา สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางกายภาพจะส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางสังคมไว้ดังนี้

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533 : 8) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางสังคม ไว้ว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครูผู้สอน รวมถึง กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยจำแนกเป็น 3 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมด้านการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ด้านการสร้างแรงจูงใจในชั้นเรียน และด้านความสัมพันธ์

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 4) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกสถานศึกษาที่มีผลต่อความรู้สึก เจตคติ และค่านิยมของผู้เรียน ซึ่งเป็น

แรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้แก่ ครูผู้สอน ภาวะเอื้อของสถานศึกษา สัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนกับบุคคลอื่นๆ

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาขโรจน์ (2546 : 67-68) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางสังคมว่าหมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการอยู่และปฏิบัติงานร่วมกันของคนในสถานศึกษา ซึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของคนโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

ลัดดา เรืองเดช (2548 : 44) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางสังคม หมายถึงการจัดสภาพการอยู่ร่วมกันของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมทางจิตใจในสังคมที่มีผลต่อบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกนึกคิด ความชอบ ความยินดี การเคารพซึ่งกันและกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ตลอดจนผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สมชาย จำปานิล (2545 : 37) ที่เห็นว่ามีควมจำเป็นต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้อื้อต่อการพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจของผู้เรียน

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อบุคคลในด้านความรู้สึก ความยินดี ค่านิยมของผู้เรียน เช่น การสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน ภาวะเอื้อและแนวปฏิบัติของสถานศึกษา เป็นต้น

องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางสังคม

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางสังคมไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2537 : 45) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคมว่า

1. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนนั้น ความสำเร็จด้านวิชาการและพฤติกรรมของนักเรียนมีผลมาจากความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน กล่าวคือ คุณภาพของความสัมพันธ์และการให้ความสนับสนุน ร่วมมือกันส่วนบุคคลในชั้นเรียนมีผลต่อระดับความต้องการของนักเรียนแต่ละคนจนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมด้านการเรียน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นทางวิชาการหรือทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงนิสัยใจคอของเพื่อน ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น รู้จักวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมทั้งมีการแก้ไขและปรับพฤติกรรมให้เหมาะสม เป็นต้น

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาขโรจน์ (2546 : 62) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมทางสังคมในสถานศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การจัดสภาพแวดล้อมด้านบริหารจัดการ หมายถึง บรรยากาศการบริหารและการปฏิบัติงานบุคคลทุกฝ่ายที่มีความสุขมีความพึงพอใจและมีแรงจูงใจในการทำงาน

2. การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน หมายถึง ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในห้องเรียน หรือบรรยากาศในห้องเรียนที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ได้แก่ หลักสูตร สื่อการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล

3. การจัดสภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล หมายถึง บรรยากาศ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในสถานศึกษาที่อยู่ร่วมกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันของครูกับบุคลากรในสถานศึกษา ครูกับนักเรียน และ นักเรียนกับนักเรียน

แนวทางการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคม

การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นการสร้างบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในสถานศึกษาที่อยู่ร่วมกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันของครูกับบุคลากรในสถานศึกษา ครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียน สภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย (นรา สมประสงค์ และเสรี ลาชาโรจน์. 2546 : 84 – 86)

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์และบุคลากรในสถานศึกษา เช่น เจ้าหน้าที่ หน่วยงาน ไร่ โรง ลูกจ้าง เป็นสภาพแวดล้อมทางจิตสังคมที่มีผลต่อบรรยากาศการทำงานและบรรยากาศการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูอาจารย์แสดงออกในลักษณะของการทำงานเป็นที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดคกกฎเกณฑ์กติกา เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน มีลักษณะการเป็นประชาธิปไตย ยกย่องชมเชยซึ่งกันและกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรและจริงใจต่อกัน ปฏิบัติต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย แสดงออกในทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ การที่ครูอาจารย์มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันดังกล่าว จะส่งผลต่อนักเรียน นักศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสมโดยดูจากครูอาจารย์เป็นต้นแบบ และนำไปพัฒนาพฤติกรรมลักษณะนิสัย ความคิด จิตใจ และอารมณ์เป็นของตนเองในโอกาสต่อไป จากความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์และบุคลากรในสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมพัฒนาให้ครูได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น การใช้กระบวนการกลุ่ม การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสนับสนุนการทำงานเป็นทีม และการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ครูอาจารย์จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น

2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์กับนักเรียนนักศึกษา ครูอาจารย์เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของนักเรียนนักศึกษาในทุกๆ ด้าน ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูอาจารย์กับนักเรียน

นักศึกษาจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจและเกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน เช่น ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม ตอบคำถามและร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนให้มาก บรรยากาศการเรียนรู้ก็จะมีแต่ความน่าสนใจ สนุก อยากรู้หรืออยากเห็นและกระตือรือร้นเพราะนักเรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหว มีโอกาสได้ใช้ความคิดของตนเอง มีโอกาสได้ลงมือทำได้ แสดงความสามารถ มีผลทำให้เกิดความไว้วางใจ ให้ความสนใจต่อการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่ครูมอบหมาย เกิดความเป็นกันเองและมองครูอย่างเป็นมิตร คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำมากกว่า มองครูว่าเป็นผู้ใหญ่ที่ทรงอำนาจ เป็นต้น

3. ครูยิ้มแย้มแจ่มใส จะทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนร่าเริงแจ่มใส นักเรียนเรียนด้วยความสบายใจ ครูที่มีสีหน้าเฉยเมย เคร่งขรึม บรรยากาศในห้องเรียนจะเต็มไปด้วยความเครียด นักเรียนรู้สึกอึดอัด ไม่กล้าซักถาม หรือแสดงความคิดเห็น

4. ครูที่มีท่าทางกระตือรือร้น กระฉับกระเฉง จะทำให้นักเรียนรู้สึกกระปรี้กระเปร่า มีชีวิตชีวา ถ้าครูมีความเชื่องช้า นักเรียนจะรู้สึกเหนื่อย เบื่อหน่าย ครูแสดงอาการงุนงงหงุดหงิด นักเรียนจะเรียนด้วยความไม่สบายใจ

5. ครูที่ใช้ น้ำเสียงและคำพูดที่นุ่มนวล อ่อนหวาน แสดงความเป็นมิตร มีการเน้นหนักเบา มีจังหวะ นักเรียนจะสนใจฟังมากกว่าครูที่พูดราบเรียบ หรือพูดจาคุ้ยเขี่ยเสียดสี

6. การควบคุมอารมณ์และการมีอารมณ์ขันของครู จะช่วยให้บรรยากาศของชั้นเรียนไม่ตึงเครียด มีการให้อภัย เมื่อนักเรียนทำผิดโดยไม่ตั้งใจ หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อารมณ์ขันของครูจะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นมิตร เป็นกันเอง

7. การแสดงบทบาทของครูในฐานะผู้นำในชั้นเรียน ถ้าครูแสดงบทบาทผู้นำแบบเผด็จการ นักเรียนจะไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น บรรยากาศมักเคร่งเครียด อึดอัด ถ้าครูเป็นผู้นำแบบตามสบายมุ่งสอนให้จบหลักสูตรแต่เพียงอย่างเดียว นักเรียนทำอะไรได้ตามใจชอบจะทำให้ไม่มีระเบียบวินัยเท่าที่ควร นักเรียนที่ตั้งใจเรียนหรือมีความมุ่งหวังในความสำเร็จจะเกิดความเบื่อหน่าย ครูที่มีลักษณะเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น กล้าซักถามสิ่งที่ยังไม่เข้าใจมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น เกิดความรู้สึกว่าตนมีความสำคัญและเรียนด้วยความสบายใจ

8. เจตคติเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อความคิดและการแสดงพฤติกรรมของคนครูที่มีเจตคติที่ดีต่อการสอน จะมองการสอนเป็นเรื่องสนุก มีการเตรียมการสอนอย่างดี มีเทคนิควิธีการสอนเหมาะสมกับนักเรียน ไม่แสดงอาการเบื่อหน่ายเมื่อนักเรียนซักถาม ครูที่มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียนจะให้ความรักและความสำคัญแก่นักเรียนเท่าเทียมกัน

3. สภาพแวดล้อมทางจิตใจ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางจิตใจไว้ดังนี้

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533 : 8) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางจิตใจ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความรู้สึก จิตใจ เจตคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียน การสอน ได้แก่ สภาพแวดล้อมด้านนักเรียนและด้านผู้สอน

วสัน ปัญญา (2544 : 12) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางจิตใจ หมายถึง สภาพ สิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกหรือทางลบ สิ่งแวดล้อมทางจิตใจอาจเป็นวัตถุหรือบุคคล ก็ได้

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางจิตใจ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดความรู้สึกและ เจตคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนทั้งทางบวกและทางลบ

ความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางจิตใจ

สภาพแวดล้อมทางจิตใจมีความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมาก เนื่องจากจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส มีเจตคติที่ดีต่อครู ต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียนจะทำให้นักเรียนมีความสนใจ เรียนและอยากมาเรียน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

ไพฑูริย์ สินลรัตน์ (2524 : 65-68) สรุปความสำคัญของกลุ่มเพื่อนว่ามีอิทธิพลต่อการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางวิชาการ ทักษะคิด บุคลิกภาพ และคุณธรรมเพราะนอกจากจะต้อง ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อนแล้ว อาจารย์ผู้สอน ไม่มีเวลามากพอ นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในสถาบัน เพื่อนจึงเป็นสิ่งมีค่า มีความหมายในขณะเดียวกันจะมีอิทธิพล อย่างมากด้วย

ประกอบ คุปรัตน์ (2525 : 179-180) สรุปความสัมพันธ์ของเพื่อนที่มีต่อเพื่อนว่า เพื่อ สามารถให้กำลังใจในเรื่องทั่วไป ซึ่งไม่สามารถหาได้จากอาจารย์และชั้นเรียน เพื่อนร่วมกลุ่ม สามารถช่วยให้นักศึกษามีความมั่นใจและพอใจในตนเองมากยิ่งขึ้น และยังช่วยสอนให้ทำหน้าที่ใน การเข้าสังคม สร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งจะมีผลในการช่วยเหลือกันในระหว่างการเรียนหรือ ทำงานได้

พนัส หันนาสินทร์ (2526 : 6) กล่าวว่า การที่นักเรียนได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อม ที่ดีจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและความรักในโรงเรียนในสถาบัน ความรู้สึกเช่นนี้จะนำไปสู่ความรัก ห่วงแทนในชื่อเสียงของโรงเรียน ถ้าโรงเรียนสร้างความรู้สึกเช่นนี้ให้เกิดขึ้นได้ก็จะเป็นสิ่งที่ ควบคุมความประพฤติของนักเรียนไปในตัวเพราะนักเรียนย่อมจะไม่พยายามให้โรงเรียนที่ตนเอง รัก และภูมิใจต้องเสียชื่อเสียงเพราะการกระทำของตนเอง

คณั โขโยธา (2534 : 6) กล่าวว่า บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูผู้สอน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากงานวิจัยพบว่า บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูที่นักเรียนต้องการ ได้แก่ อารมณ์ดี ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ดูค่านักเรียนโดยไม่มีเหตุผล พูดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่หยาบคาย ไม่ดื่มสุรา ยาเสพติด และเล่นการพนัน ลักษณะและบุคลิกภาพของครูผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่เสมอ

อัจฉราวรรณ นารถพจนานนท์ (2537 : 30) กล่าวว่า สถานศึกษาจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีก็ต่อเมื่อนักศึกษาที่เป็นสมาชิกมีความรู้สึกพึงพอใจในสถานศึกษาที่ตนสังกัดอยู่ กล่าวคือนักศึกษามีความภาคภูมิใจในการที่ได้เป็นนักศึกษาของสถานศึกษานั้นนับเป็นการมีศรัทธาหรือทัศนคติที่ดีต่อสถานศึกษา ซึ่งอาจเกิดจากชื่อเสียงสถานศึกษา ขนาดของสถานศึกษา บรรยากาศในการเรียนการสอนที่ดีมีประสิทธิภาพ การบริหารทั้งด้านบริหารทั่วไป และการบริหารงานวิชาการ การส่งเสริมกิจกรรมหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นความคาดหวังและความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนามหาวิทยาลัย เพื่อให้นักศึกษาเกิดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงสุด

นวลจิตต์ เขาวงกตพิงศ์ (2545 : 9) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัด การเรียน การสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษาว่า กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความแตกต่างของผู้เรียน ครูสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งแวดลอมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ได้มากที่สุด ก็คือ “ครู” การที่ครูสามารถประสานเชื่อมโยงการอบรมเลี้ยงดูให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งอาจจะต้องมีการแก้ไขข้อบกพร่อง ความเชื่อ และค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องเสียก่อน เพื่อสร้างแนวคิดที่ถูกต้องปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามควบคู่ไปกับการให้ความรู้ และจัดประสบการณ์ให้กับนักเรียนภายใต้สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อีกุศลสู่การปฏิบัติจริงตามธรรมชาติของผู้เรียน ดังนั้นครูจึงเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ เป็นบุคคลที่จะเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ใหม่ๆให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ให้เกิดความรักและศรัทธาที่จะเรียนรู้ อยากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกชั้นตอนอย่างแท้จริง ดังนั้น ครูจึงนับว่าเป็น สิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการปลูกฝังเจตคติ ค่านิยมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ความกระตือรือร้นของครู ความสนใจ ความเอาใจใส่ในการสอน การแสวงหาความรู้ อยู่เป็นนิจ การมีจิตใจดีงาม ความสุภาพอ่อนโยนทั้งเสียงและบุคลิกก็จะช่วย โน้มน้ำาจิตใจของนักเรียนได้เอาแบบอย่างครูและจะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วย ความกระตือรือร้นมีชีวิตชีวาตามไปด้วย

กล่าวโดยสรุป การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนนั้นนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสะอาด ความรักความสามัคคี ผู้บริหารและครูในโรงเรียนต้องเป็นผู้ร่วมกันคิดร่วมกันทำโดยการประเมินสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่มีอยู่เดิมและนำปัญหาข้อบกพร่องมาวางแผน เพื่อดำเนินการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามศักยภาพของโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนน่าดู น่าอยู่ น่าเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เก่ง ดี และมีความสุข

แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางจิตใจ

นักวิชาการได้เสนอแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางจิตใจไว้ดังนี้

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2544 : 45) เสนอแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางด้านจิตใจไว้ดังนี้

1. ครูเป็นแบบอย่างในเจตคติ และพฤติกรรมทางบวกและสร้างสรรค์ต่อเพื่อนร่วมงาน นักเรียนและผู้ปกครอง
2. ครูใช้อำนาจอย่างยุติธรรม
3. ครูให้ความอบอุ่นในการสนับสนุน
4. ครูส่งเสริมความคิด หรือความร่วมมืออิสระต่อความเหมาะสม
5. ครูกระตุ้นนักเรียนให้เรียนรู้ และให้มาตรการในการเลือกแก่เขาในกระบวนการเรียนรู้
6. ครูประกันความสมดุลที่มีเหตุผลระหว่างผลสะท้อนกลับในทางบวกและทางลบ
7. ครูหาโอกาสเพื่อทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุน การยอมรับว่าตนเองมีคุณค่า ประสบความสำเร็จ มีความมั่นคงทางอารมณ์

อนุพูล เทศารินทร์ (2550 : 29) ได้สรุปแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางจิตใจประกอบด้วย

บทบาทของครูในการจัดการต่าง ๆ ภายในชั้นเรียนโดยคำนึงถึงสังคม อารมณ์และจิตใจ โดยใช้หลักจิตวิทยานับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตพิสัยของนักเรียนอย่างมากความสำเร็จของการพัฒนาจิตพิสัยส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับหลักต่อไปนี้ คือ

1. ปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ การสร้างบรรยากาศของการยอมรับและไว้วางใจมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาจิตพิสัย ครูควรเข้าใจถึงธรรมชาติของเด็กทุกคนที่ต้องการได้รับ

ความรักและความเอาใจใส่จากครู โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่เร่งรีบ เด็กไม่ได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่อย่างเพียงพอ ครูสามารถช่วยชดเชยเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยการแสดงความรักและความเอื้ออาทรแก่นักเรียน โดยใช้หลักปฏิสัมพันธ์ 3 ประการ ดังนี้

1.1 สบสายตา เป็นการแสดงออกทางสายตาเพื่อถ่ายทอดความรักความอบอุ่นแก่นักเรียนทุกคน

1.2 วาจาสร้างสรรค์ เป็นการใช้คำพูดเพื่อให้กำลังใจ สร้างความรู้สึกที่ดีและสร้างความเชื่อมั่นในตนเองแก่นักเรียน นอกจากนี้ครูสามารถใช้คำถามเพื่อทำให้เกิดความคิดอย่างมีเหตุผล หรืออาจตั้งคำถามแนะนำด้วยเหตุผลอย่างนุ่มนวลและหวังดี เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงที่ดี

1.3 สัมผัสที่อบอุ่น เป็นการแสดงออกเพื่อสร้างความรู้สึกอบอุ่นใจแก่นักเรียน เช่น การลูบศีรษะ ตบไหล่ โอบไหล่ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงกาลเทศะ และความเหมาะสมด้วย

2. การเป็นต้นแบบที่ดี นักเรียนระดับประถมศึกษายังคงเรียนรู้ทางสังคมจากการได้เห็นต้นแบบที่ดี เช่น ความสุภาพนุ่มนวล ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลาและความมีน้ำใจเป็นต้น มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนมากโดยที่ครูส่วนมากอาจคาดไม่ถึง ดังนั้น ขณะที่อยู่ต่อหน้านักเรียน ครูควรพยายามแสดงออกในสิ่งที่ดีงามอยู่เสมอ เพื่อเป็นแม่พิมพ์ของนักเรียน

3. การจัดประสบการณ์ การจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดค้น ทดลองหรือแก้ปัญหาในสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริงอยู่เสมอ จะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยควบคู่กับด้านสติปัญญา

4. การจัดการสอดแทรกในการสอน เนื่องจากการพัฒนาจิตพิสัยมีลักษณะของการสอนแทรกเสริมในการเรียนการสอนตามปกติ จึงสามารถกำหนดแนวทางของการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ในโอกาสต่าง ๆ ได้ดังนี้

ก่อนเข้าเรียน : สนทนาทักทาย สัมผัส ให้โอกาสเล่นในห้องหรือนอกห้องและให้ความสนใจแก่นักเรียนรายบุคคลเสมอ

เข้าแถวเคารพธงชาติ : สนทนาถึงความสำคัญของการเข้าแถวเคารพธงชาติและให้นักเรียนช่วยกันเสนอข้อควรปฏิบัติที่ทุกคนสามารถทำได้และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หน้าเสาธง

การสนทนาตอนเช้า : นำสิ่งที่น่าสนใจ นำพึงพอใจมาสนทนา เช่น มีผู้มาเยี่ยมชมโรงเรียน การช่วยกันทำประโยชน์ให้ห้องเรียน การแสดงออก การสนทนาหรือติดตามผลการปฏิบัติงานบางเรื่องที่น่าสนใจ สร้างบรรยากาศที่ดีเพื่อต้อนรับวันใหม่ การวางแผนสร้างสิ่งที่ดีงาม เป็นต้น

การเรียนในห้องเรียน : การทักทายสนทนาที่เป็นกันเอง การสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย การนำเข้าสู่บทเรียนที่ให้น่าสนใจและเร้าความสนใจทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนการจัด

กิจกรรมให้นักเรียนได้ริเริ่ม (Active learning) การเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ การตะล่อมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และสรุปการเรียนรู้ด้วยคำถามหรือการเขียนแสดงความคิดเห็น เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และมีความกระตือรือร้นที่จะค้น เสาะแสวงหาความรู้และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันต่อไป การจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกันเสมอด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group process) การร่วมมือร่วมใจ (Cooperative learning) จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ระหว่างนักเรียนและเกิดการพัฒนาคติพิสัยด้านต่าง ๆ เช่น ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ความมีน้ำใจ ความมีวินัยความเป็นไทย และการบริโภคด้วยปัญญา หากครูมีความตั้งใจที่จะทำสื่อและคำถามเพื่อนำให้เกิดการพัฒนาคติพิสัย

การเรียนนอกห้องเรียน : การเรียนรู้นอกห้องเรียนเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งเป็นการนำนักเรียนเข้าไปใกล้ชีวิตธรรมชาติ จะทำให้เกิดความรักและทะนุถนอมธรรมชาติ หากครูชี้ชวนให้มองเห็นคุณค่า และความงามของธรรมชาติแวดล้อม ชวนให้มีทัศนคติที่ดีต่อการช่วยกันดูแลรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมสังเกตุสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดด้วยทักษะเชิงวิทยาศาสตร์จะให้นักเรียนพัฒนาคติพิสัยควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสติปัญญา

การรับประทานอาหาร : สนทนาถึงข้อควรปฏิบัติ และเสนอข้อควรปฏิบัติในการรับประทานอาหาร ช่วยกันดูแลให้เป็นไปตามข้อเสนอแนะหรือข้อตกลงปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักเรียนเป็นพื้นฐานที่ดีในการช่วยพัฒนาคติพิสัยแก่เด็กและเยาวชน เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นจนได้ตลอดเวลาทั้งนอกห้องเรียนและในขณะที่ครูแต่ละคนทำการสอน เป็นสิ่งที่ไม่ต้องลงทุน ใช้เวลามากหรือใช้สื่อต่าง ๆ หากต้องอาศัยความรัก และความเมตตา ความเป็นครูที่มีความเป็นกัลยาณมิตรปฏิสัมพันธ์ที่ครูควรให้ความสำคัญ และช่วยกันพัฒนาคติพิสัยแก่นักเรียน

4. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางวิชาการไว้ดังนี้

สุปรีชา หิรัญโร (2531 : 175) กล่าวว่า บรรยากาศและสภาพแวดล้อมด้านวิชาการ คือ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียนรู้ ครูผู้สอนสนุก นักเรียนเรียนด้วยความสนุกมีความสุขในการเรียน ครูรักนักเรียน นักเรียนรักครู เพื่อนฝูงรักกัน ไม่มีบรรยากาศแห่งความกลัวหวาดผวา วิตกกังวลมีมิตรภาพที่ออกมาจากใจของแต่ละคนด้วยความบริสุทธิ์ใจทุกคนอยากมาโรงเรียนทุกวัน

สิริวรรณ ศรีพหล (2537 : 35) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางวิชาการคือ ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในห้องเรียนหรือบรรยากาศในห้องเรียนที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

ชเนศ ขำเกิด (2541 : 47 - 51) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางวิชาการ หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียนรู้ สนอง สนุก เรียนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความกลัว หวาดผวา วิตกกังวล ทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “อยากมาโรงเรียน”

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางวิชาการ หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด

องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางวิชาการ

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางวิชาการไว้ ดังนี้

สุปรีชา หิรัญโร (2531 : 175) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางวิชาการมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. พฤติกรรมของครู ครูเป็นผู้ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดพฤติกรรมได้ทั้งในทางบวกและทางลบ พฤติกรรมที่ดีของครูจะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนให้บรรลุผล
2. การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์ ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคลให้นักเรียนได้แสดงความสามารถของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ นักเรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนการสอน แล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการเรียนเป็นกลุ่ม ช่วยกันคิดช่วยกันทำระหว่างครูและนักเรียน สภาพสิ่งแวดล้อมเช่นนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุข มีความมั่นใจและตระหนักในคุณค่าของตนเอง
3. การจัดห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ภายในห้องเรียน นอกจากตัวครูและกระบวนการเรียนการสอนจะมีความสำคัญแล้ว การจัดห้องเรียนให้สวยงามสะอาดตา วัสดุอุปกรณ์เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าหยิบนำไปใช้ มีส่วนเสริมสร้างบรรยากาศให้แก่ผู้เรียนมีความอบอุ่นใจสบายใจเป็นกันเอง เกิดความสนใจ กระตือรือร้นอยากเรียนและอยากทำกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

สิริวรรณ ศรีพหล (2537 : 35) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนประกอบด้วย หลักสูตร สื่อการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะ

สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน หรือบรรยากาศในห้องเรียน ถ้าบรรยากาศในห้องเรียนดีจะมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ตรงกันข้ามถ้าบรรยากาศในห้องเรียนไม่ดีจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญ และถือว่าครูมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดสภาพแวดล้อมเหล่านี้ นอกเหนือจากการสอน

วิชย วงษ์ใหญ่ (2537 : 119) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลและส่งผลทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีลักษณะที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลา ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ

1. การร่วมมือและการแข่งขันของผู้เรียน ประกอบด้วย บรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมมือกันแก้ปัญหาการใช้แรงเสริมหรือรางวัล
2. ลักษณะพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนของผู้เรียน
3. ความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน คำนึงถึงวัตถุประสงค์การเรียนเป็นหลักสำคัญ
4. ความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มเพื่อน ผู้สอน และ โรงเรียนจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 9 - 17) ได้เสนอแนวทางการสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อม ที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจ และมีแรงจูงใจในการเรียน คือ

1. การสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เช่น การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม แผนที่นั่งของนักเรียน
2. การยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอารมณ์ดี
3. ใช้คำพูดที่แสดงความเมตตา ไม่ใช้วาจาเยาะเย้ยถากถางนักเรียน หรือใช้อำนาจข่มขู่ให้นักเรียนกลัว ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน ให้คำ “ชม” มากกว่า “ติ”
4. ให้ความรักความอบอุ่น นักเรียนทุกคนควรจะมีความรู้สึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นที่รักและยอมรับของครูและเพื่อนๆ ครูจะต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดี โดยต้องพยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
5. ให้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ โดยครูต้องเอาใจใส่ และสอนนักเรียนให้อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ไม่ข่มเหงซึ่งกันและกัน
6. ให้ความยุติธรรม มีการปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนด้วยใจเป็นกลางไม่มีอคติอย่างสม่ำเสมอ ต้องพยายามควบคุมอารมณ์ให้ได้ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

7. ให้ความไว้วางใจและยกย่อง ให้นักเรียนทำงานหรือทำกิจกรรมตามที่กำหนดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย โดยครูเป็นที่ปรึกษา ให้นักเรียนมีอิสระในการทำงาน เข้าใจตนเอง รับผิดชอบตนเอง และเรียนรู้ด้วยตนเอง

8. มีความไวในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ ของนักเรียน เช่น ในขณะที่ครูกำลังสอน เมื่อสังเกตเห็นว่านักเรียนไม่สนใจ ครูก็อาจจะเปลี่ยนกิจกรรม หรือเปลี่ยนเทคนิคในการสอน เพื่อให้ทุกคนหันมาสนใจในบทเรียนตามเดิม

9. มีการยอมรับนับถือ ครูเห็นคุณค่าในตัวนักเรียน ยอมรับว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญมีคุณค่าและสามารถเรียนได้ ให้โอกาสแสดงความรู้สึกรู้สึก โดยใช้วิธีสอนต่าง ๆ เช่น บทบาทสมมติการใช้ละครชีวิตจริง หรือการสร้างสถานการณ์จำลอง

10. ให้นักเรียนทุกคนมีบทบาทในการสร้างความดี ให้นักเรียนที่เก่งช่วยสอนให้แก่ นักเรียนที่เรียนอ่อน

11. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ซ้ำ ครูต้องพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไม่ทำให้ซ้ำ ๆ กันเป็นประจำ เพราะจะทำให้เกิดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย

12. ให้แรงเสริมหรือรางวัล ควรมีการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีจุดเด่นด้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและตามความเหมาะสม เช่น ชมเชยนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อผู้อื่นในขณะปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้รับการชมเชย มีความภาคภูมิใจ นักเรียนคนอื่น ๆ ก็จะได้เห็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

ธนศ ขำเกิด (2541 : 47 - 51) กล่าวว่า การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนแต่ละบุคคล ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน แล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการเรียนเป็นกลุ่ม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำระหว่างผู้สอนและผู้เรียน สภาพแวดล้อมเช่นนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุขมีความมั่นใจ และตระหนักในคุณค่าของตนเอง

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาซโรจน์ (2546 : 82) ได้เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนนับเป็นปัจจัยสำคัญ ที่มีส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนในห้องเรียน การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนจะเน้นการจัดสภาพแวดล้อมเชิงกายภาพและการจัดสภาพแวดล้อมเชิงปฏิสัมพันธ์

2. การจัดสภาพแวดล้อมเชิงกายภาพ เน้นการจัดและการใช้พื้นที่ของห้องเรียนให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ในขณะที่เดียวกันต้องเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดห้องเรียนให้ถูก

สุขภาพและสวยงาม สภาพแวดล้อมเชิงกายภาพที่จัดได้อย่างมีคุณภาพ จะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย

3. การจัดสภาพแวดล้อมเชิงปฏิสัมพันธ์ เน้นการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้สมาชิกของห้องเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยครูก็พยายามหาแนวทางเพื่อป้องกันไม่ให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ด้วย

ความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางด้านวิชาการ

คณีย์ ไชโยธา (2534 : 6) กล่าวว่า ครูผู้สอนมีส่วนสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยความรู้และประสบการณ์มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้ จากงานวิจัยพบว่า ผู้ครุมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่เรียนกับครูที่มีวุฒิสูงจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนกับครูที่มีวุฒิต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากครูมีวุฒิสูงกว่า ย่อมจะผ่านกระบวนการและเทคนิควิธีการสอนและวิชาการมากกว่าครูที่มีวุฒิต่ำและยิ่งถ้าหากว่าได้สอนตรงหรือสอนสอดคล้องกับสาขาที่ได้เรียนมาด้วยแล้วจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อีกด้านหนึ่งคือ เทคนิคการสอน ซึ่งเป็นวิธีการเฉพาะที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะสอดคล้องไปในรูปของสื่อวัสดุโดยตรง หรืออาจใช้ร่วมกับการใช้สื่อวัสดุในการเรียนการสอนก็ได้ เช่น การสาธิต การจัดห้องเรียนแบบเปิด การใช้แบบเรียนโปรแกรม เป็นต้น เทคนิคการสอนของครูนั้น เริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอน การดำเนินการสอนและการประเมินผล จากงานวิจัยพบว่า การวางแผนการสอนเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากครูผู้สอนมีการวางแผนการสอนที่ดี จะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น ดังนั้น ครูจึงต้องรู้จักเลือกปรับปรุงเทคนิคและวิธีสอนที่เหมาะสมไม่ใช่วิธีสอนแต่เพียงอย่างเดียวตลอดไป มีการดัดแปลง แก้ไข การสอนได้โดยใช้หลาย ๆ วิธี

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสภาพแวดล้อมทางวิชาการ

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาซโรจน์ (2546 : 83) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน ในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ อาจตั้งคณะกรรมการวิชาการมาร่วมปรึกษาหารือถึงแนวปฏิบัติ การประเมินผล พร้อมทั้งเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข ให้ครูอาจารย์ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชิญวิทยากรมาบรรยาย แนะนำวิธีการสอนและนวัตกรรมใหม่ๆ มีการจัดทำแผนการสอนรายวิชา มีการจัดตารางสอน/ตารางเรียน การจัดครูเข้าสอนในแต่ละวิชาตามความเหมาะสม

2. การจัดบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน มีการจัดบริการทางด้านวิชาการการจัดบรรยากาศในห้องเรียน

3. งานด้านหลักสูตร เอกสารประกอบการใช้หลักสูตร โดยโรงเรียนรวบรวมเอกสารหลักสูตรทุกประเภทให้ครูได้ศึกษาเพิ่มเติม มีการจัดทำแผนการเรียนหลากหลายให้สอดคล้องกับหลักสูตร มีการมอบหมายให้หมวดวิชาจัดทำแผนการสอน มีสมุดประเมินผล จัดให้มีคาบสอนแนะแนว สอนซ่อมเสริมและมีกิจกรรมครบตามหลักสูตร

4. การจัดแผนการเรียน โรงเรียนจัดแผนการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการให้หลากหลายเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และศักยภาพของโรงเรียน

5. การสอนซ่อมเสริม โรงเรียนอาจจัดให้ทั้งแบบที่เป็นทางการตามความสะดวกของครูและนักเรียนหรืออาจจัดแบบเป็นทางการ โดยแบ่งเด็กตามระดับสติปัญญา เช่น สอนเสริมให้กับนักเรียนที่ตั้งใจเรียน และจัดเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียน หรือเชิญวิทยากรมาบรรยายในรายวิชาหลักเพื่อเตรียมตัวสอบแข่งขัน เป็นต้น

6. การวัดและประเมินผล ได้แก่ การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรตามระเบียบที่กระทรวงศึกษากำหนด การจัดสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อ จัดสอบซ่อม การมอบรางวัลดีเด่นแก่นักเรียนประจำปีการศึกษา การวิเคราะห์ข้อสอบ การลงทะเบียนเรียน การแจ้งผลการสอบการประกาศรายชื่อนักเรียนที่ไม่มีสิทธิ์เข้าสอบปลายภาค

7. กิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี กิจกรรมชุมนุมและกิจกรรมอื่นตามลักษณะของกิจกรรม เสียสละบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม รู้จักทำงานร่วมกัน มีสุขภาพแข็งแรง

8. การจัดแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการแปลงสาธิต แหล่งเรียนรู้ในชุมชน สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดและสถานที่ราชการ เป็นต้น

3. นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา เป็นหนึ่งในนโยบาย 4 ด้านของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกรอบของการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษาประกอบด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 8)

1. พัฒนาปรับปรุงอาคารเรียนและอาคารประกอบ มีปริมาณเพียงพอเหมาะสมมีห้องเรียน ห้องพิเศษเพียงพอและมีคุณภาพ มีสภาพที่ดี สะอาด เน้นสถานที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติหรือทำกิจกรรม

2. พัฒนาบริเวณสถานที่ของโรงเรียนให้น่าอยู่ ร่มรื่น สวยงาม มีสถานที่พักผ่อนเล่นกีฬา มีป้ายชื่อโรงเรียนที่เหมาะสม มีถนนและบริเวณใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ที่เพียงพอเหมาะสม

3. สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนมีความร่มรื่นสวยงาม ปราศจากมลภาวะ ตกแต่งบริเวณ ให้สวยงาม น่าอยู่ น่าเรียน มีความสะอาดเรียบร้อย มีป้ายชื่อบอกทาง อาคารสถานที่ มีการป้องกัน อุบัติภัย อย่างถูกต้องเป็นระบบ

4. มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดมีคุณภาพ มีปริมาณเพียงพอ มีน้ำดื่ม ไม่น้อยกว่า 1 ลิตร/วัน/คน (อุปโภคและการเกษตร) ที่เพียงพอ มีแหล่งน้ำและที่เก็บกักน้ำอย่างเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ มีแนวนโยบายเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศใน โรงเรียน ตามกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ สถานศึกษาปฏิรูปทางด้านกระบวนการ ไว้ว่า มีบรรยากาศที่ปลอดภัย และเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และนอกจากนี้ยังได้กำหนดมิติของการปฏิรูปในมิติด้านปัจจัยสร้างเสริมการเรียนรู้ (Correlate factors) ในประเด็น บรรยากาศแวดล้อมที่เกื้อกูล ไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องจัด สภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาและ สภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการ เรียนรู้กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้จัดสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติ ทดลอง ฝึกฝนให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ ตามแนวทาง “การจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิต” ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูในกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งใน ห้องเรียน นอกห้องเรียน (สภาพแวดล้อมบริเวณ โรงเรียน) และห้องส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ จะต้องมีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เช่น มีการจัดศูนย์สารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูล ข่าวสาร การจัดห้อง และมุมนิทรรศการ การจัดพิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียน การจัดห้องวิชา ต่างๆ และปฏิบัติการ การจัดห้องสมุด เกมการศึกษา การจัดศูนย์สื่อการศึกษา การจัดห้อง โสตทัศนูปกรณ์เพื่อการศึกษา

แนวทางการบริหารจัดการ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้

เพื่อให้บังเกิดผลต่อการเรียนรู้ของเด็กได้สูงสุด โรงเรียนจะต้องมีการบริหารจัดการอย่าง เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายของโรงเรียน เรื่องการจัดบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ ให้ชัดเจน
2. สร้างความเข้าใจให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าในระหว่างบุคลากร ในโรงเรียน และชุมชน
3. สำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหาของโรงเรียน เพื่อกำหนดเป็นแผนงาน โครงการ และแผนปฏิบัติงาน

4. ดำเนินการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ตามแนวทางและแผนงานที่กำหนด

5. แสวงหาความช่วยเหลือจากหน่วยงาน ในชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

6. นิเทศ กำกับ ติดตาม สนับสนุน ส่งเสริม และสร้างขวัญกำลังใจ แก่บุคลากร ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

7. สร้างสรรค์งาน/กิจกรรมด้านอื่นๆ

8. ประชาสัมพันธ์แนวคิด และผลงานให้ผู้ปกครองและชุมชนทราบ และมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานต่างๆ

9. ประเมินผลการดำเนินงาน รายงานผลการปฏิบัติ และเผยแพร่ผลงานดีเด่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 7) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาเพื่อ การประเมินคุณภาพภายนอก โดยแบ่งมาตรฐานออกเป็น 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียนด้าน กระบวนการ ด้านปัจจัย และด้านคุณภาพผู้เรียน รวม 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ โดยเฉพาะมาตรฐาน ที่ 15 (มาตรฐาน ด้านกระบวนการ) ได้กำหนดไว้ว่า สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่ เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้

1. จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย

2. จัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรม และอบายมุข

3. จัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี

4. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครู และบุคลากรอย่างเพียงพอ และจัด สภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 18) ได้กำหนดมาตรฐานและแนว ดำเนินการเพื่อการปฏิรูปสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน แบ่งมาตรฐานออกเป็น 4 ด้าน คือ มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการประสานความสัมพันธ์กับชุมชน และด้านคุณภาพนักเรียน โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 1 - 4 เป็นมาตรฐานด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาจะต้องบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐาน

มาตรฐานที่ 1 สถานศึกษากำหนดนโยบาย และบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 2 สถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร/ผู้เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมอย่าง เหมาะสมสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 3 สถานศึกษาจัดสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระเบียบ สะอาดร่มรื่น สวยงาม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีความปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานที่ 4 สถานศึกษาสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

เจริญชัย งานไว (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครู เห็นว่าในภาพรวมแล้วการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านวิชาการ ด้านการบริหาร การจัดการ ส่วนการปฏิบัติที่อยู่ในระดับปานกลาง คือการให้ความช่วยเหลือจากชุมชน การออกเยี่ยมพบปะผู้ปกครองนักเรียน ทั้งนักเรียนที่มีปัญหาและไม่มีปัญหา ตลอดทั้งการจัด กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ผลงานทางวิชาการและสนทนากับชุมชน

ประจักษ์ พัฒนเจริญ (2538 : บทคัดย่อ) ทำรายงานการวิจัยเรื่อง การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในเขตการศึกษา 7 พิษณุโลก พบว่าโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการเห็นประโยชน์และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างทั่วถึง

สมบุญ ธงสันเทียะ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย การศึกษาการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เฉพาะกรณีโรงเรียน โนนเพ็ญวิทยาคม กิ่งอำเภอพยุห์ จังหวัดศรีสะเกษ เขตการศึกษา 1 พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก พร้อมทั้งให้แนวทางและข้อเสนอแนะว่า การบริหารจัดการที่ดีจะทำให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ถ้าแบ่งหน้าที่ให้ถูกต้องแล้ว สิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพจะเป็นประโยชน์คุ้มค่า ซึ่งต้องมีการวางแผนแบ่งสายงานการดำเนินการจัดให้มีองค์กรรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน

ชัยวัฒน์ สกุนา (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า

1. สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนในด้านการใช้พื้นที่ในบริเวณโรงเรียน การจัดการอาคารเรียน อาคารประกอบ และการจัดระบบสุขาภิบาลในโรงเรียนจัดตามเกณฑ์ในระดับสูงและสูงมากเป็นส่วนใหญ่

2. บรรยากาศในโรงเรียนคือบรรยากาศด้านวิชาการและบรรยากาศด้านการบริหารจัดการ จัดตามเกณฑ์ได้อยู่ในระดับสูงและสูงมากเป็นส่วนใหญ่

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพสิ่งแวดล้อมกับบรรยากาศในโรงเรียนทุกเรื่อง มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สถิต นาสมยนต์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดหนองบัวลำภู ได้ดำเนินการ 3 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูและนักเรียน และด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ส่วนปัญหาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมที่มีปัญหาอยู่ในระดับมากคือ ปัญหาด้านบุคลากร และปัญหาด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์

สมศรี ศักดิ์รุ่งพงศากุล (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการจัดสิ่งแวดล้อม และเพื่อศึกษาปัญหาในการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน พบว่าการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษามีความพร้อมในการจัดทุกด้าน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการโดย การร่วมมือกับชุมชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนิเทศชั้นเรียน ในด้านปัญหาพบว่า มีปัญหาด้านงบประมาณ และบุคลากรที่มีความจำกัดและขาดแคลน

ภาวนา โนนทรวงค์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขยายโอกาสในกลุ่มบูรพาสามัคคี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บรรยากาศการจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ บรรยากาศด้านจิตใจ และบรรยากาศด้านกายภาพ

ประพันธ์ สุดโต (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาบรรยากาศโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า แนวทางในการพัฒนาบรรยากาศในโรงเรียน ผู้บริหารควรให้บุคลากรทุกคนมีโอกาสร่วมกันคิด ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และให้โอกาสในการทำงานร่วมกันเพื่อความสำเร็จของงานที่ดี

นริศร์ จับจิตต์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในระดับดี

สรุป การจัดบรรยากาศในสถานศึกษาเป็นการสร้างบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในสถานศึกษาที่อยู่ร่วมกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันของครูกับบุคลากรในสถานศึกษา ครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียน สภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์และบุคลากรในสถานศึกษา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์กับนักเรียนนักศึกษา

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เค็ทซ์ และคาห์น (Katz & Kahn. 1978 : Abstract) ได้ศึกษาเปรียบเทียบบรรยากาศองค์การของโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นที่ผู้บริหารเป็นเพศชาย และหญิงตามการรับรู้ของครู พบว่า บรรยากาศองค์การของโรงเรียนที่ผู้บริหารเป็นเพศชาย และเพศหญิงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่องของพฤติกรรมครูด้านขวัญ พฤติกรรมของผู้บริหารด้านการเน้นผลงาน การสนับสนุนและความเอาใจใส่ และพบความไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่องของพฤติกรรมครูด้านการไม่ให้ความร่วมมือ อุปสรรคและความสนิทสนมพฤติกรรมผู้บริหารด้านความห่างเหิน

ฮาฟฟินส์ (Haffhines. 1984 : 705A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพในรัฐแทกซิโอบีกซ์ พบว่า ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ คือ ผู้บริหารที่สามารถนำสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางการบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนผู้บริหารจะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน และผู้บริหารควรจะต้องแสดงพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยต้องคำนึงถึงภารกิจที่ต้องปฏิบัติ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม

เบย์เลอร์ (Baylor. 1989 : 312 – A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพความเป็นผู้นำของครูใหญ่กับบรรยากาศการจัดองค์การโรงเรียนประถมศึกษาใน The District of Columbia พบว่า การปรับปรุงบรรยากาศในโรงเรียนที่เป็นจริงและความคาดหวังมีความต่างกัน บรรยากาศในโรงเรียนที่เป็นไปตามความคาดหวังของครูใหญ่และครู องค์ประกอบการพัฒนาบรรยากาศในโรงเรียนที่เป็นจริงและความคาดหวังแตกต่างกัน

เบิร์ค (Burke. 1983 : 3762 – A) ได้ศึกษาแบบผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งเสริมบรรยากาศองค์การและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู โดยใช้แบบสอบถาม 2 PC และแบบสอบถามบรรยากาศองค์การ (OCDQ) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูมัธยมศึกษาและผู้บริหารในเครือ Shawne Mission 18 แห่ง พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำบรรยากาศองค์การ ไม่มีความสัมพันธ์กัน แบบผู้นำกับความพึงพอใจในการทำงานก็ไม่ส่งเสริมหรือสอดคล้องกัน แบบผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 18 แห่ง มีความแตกต่างกัน บรรยากาศขององค์การที่ได้รับการยอมรับจาก

ครูจะเป็นแบบปิดมากกว่าแบบเปิด ครูส่วนมากมีความพึงพอใจในการทำงานและการติดตามนิเทศของศึกษานิเทศก์ และมีการประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีกับผู้ร่วมงานในการสร้างบรรยากาศแบบเปิดที่จะเป็นการยอมรับด้วยดีจากครูผู้ปฏิบัติการณ์ค่อนข้างสูงในที่สุด

แฮทเลอร์ และเทลเลอร์ (Hattler & Tayloy. 1992 : Online) ได้วิจัยเกี่ยวกับบรรยากาศโรงเรียนตามแนวคิดของฟ็อกซ์และคณะ (Fox, et al. 1974 : 35) พบว่าบุคลากรของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง รับรู้บรรยากาศโรงเรียนแตกต่างกันกล่าวคือ นักเรียนจะรับรู้เรื่องการปรับปรุงโรงเรียน ว่าเกิดขึ้นน้อยที่สุด ขณะที่ครูจะรับรู้เรื่องการมีโอกาสนในการทำงาน ว่าเกิดขึ้นน้อยที่สุด และนักเรียนถือว่าความอาทร เป็นปัจจัยบวกที่ดีที่สุดในการสร้างบรรยากาศโรงเรียน

ซูเทอร์แลนด์ (Sutherland. 1994 : Online) ได้วิจัยเรื่องการรับรู้ของครูเกี่ยวกับบรรยากาศโรงเรียน พบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับลักษณะบรรยากาศโรงเรียนที่น่าพึงพอใจที่มีองค์ประกอบคือ การยอมรับนับถือ ความไว้วางใจ การอุปถัมภ์และเอื้ออาทร การมีขวัญสูงและการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการ จะเห็นได้ว่า บรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนซึ่งส่งผลต่อขวัญกำลังใจ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรภายในโรงเรียน การพิจารณาบรรยากาศของโรงเรียน ดูได้จากองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียน ดังนี้ 1) การยอมรับนับถือ 2) ความไว้วางใจ 3) ขวัญสูง 4) โอกาสในการทำงาน 5) ความเจริญเติบโตทางวิชาการ และสังคมอย่างต่อเนื่อง 6) การพนึกกำลังเหนียวแน่น 7) การปรับปรุงโรงเรียน และ 8) การดูแลเอาใจใส่

สรุป กระบวนการวางแผนของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนมีความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอนมาก และครูสามารถให้ข้อมูลตลอดจนความช่วยเหลืออันมีค่าอย่างยิ่งในด้านการวางแผนจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา ผู้บริหารที่สามารถนำสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางการบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนผู้บริหารจะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน และผู้บริหารควรจะต้องแสดงพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยต้องคำนึงถึงภารกิจที่ต้องปฏิบัติ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมบรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนซึ่งส่งผลต่อขวัญกำลังใจ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรภายในโรงเรียน การพิจารณาบรรยากาศของโรงเรียน ดูได้จากองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียน

5. สรุปแนวคิดและหลักการที่นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาบรรยากาศในสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และเขต 2 จากการศึกษา แนวคิด หลักการและทฤษฎีของหน่วยงานและนักวิชาการต่าง ๆ โดยกรอบแนวคิดที่นำมาศึกษาในครั้งประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ประกอบด้วย จัดให้มีจำนวนผู้เรียนแต่ละห้องตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด จัดสถานที่ต่างๆ ภายในบริเวณสถานศึกษา ให้มีบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสะดวกสบายและปลอดภัย จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน จัดให้มีการทำความสะอาดทั้งในห้องเรียนและบริเวณอื่นๆ ในสถานศึกษา จัดไม่ให้มีเสียงดังรบกวนผู้เรียนในขณะที่เรียน จัดบรรยากาศแหล่งเรียนรู้ ห้องเรียนและห้องปฏิบัติการอื่นๆ ให้มีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดห้องเรียนและห้องปฏิบัติการอื่นๆ ให้สวยงาม ดึงดูดความสนใจในขณะที่เข้าเรียน จัดให้ครูผู้สอนมีหนังสือ เอกสาร ตำราและสื่อต่างๆ อย่างเพียงพอ

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม ประกอบด้วย ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวาง เชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการจัดการศึกษา ให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ครูแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอในการแก้ปัญหาของสถานศึกษา จัดการอบรมให้ครูและผู้เรียนร่วมกันเพื่อให้รู้จักวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในความคิด

3. สภาพแวดล้อมทางด้านจิตใจ ประกอบด้วย ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ที่ดีในหมู่คณะครู เพื่อให้เกิดความรัก การยอมรับและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้ครูปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้เรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ ส่งเสริมให้ครูปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน ดำเนินจัดการศึกษาของสถานศึกษาด้วยความเสมอภาค โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของผู้เรียน รณรงค์และสร้างจิตสำนึกให้ครูและผู้เรียนมีความรู้สึกที่ตนเองมีส่วนสำคัญในการสร้างคุณภาพ การศึกษา อันจะนำมาซึ่งชื่อเสียงแก่สถานศึกษา จัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาที่มุ่งเน้นความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีความรู้สึกที่สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน นำเข้ามาติดต่อและสามารถช่วยเหลือบุตรหลานได้ มุ่งสร้างภาพลักษณ์ของสถานศึกษาที่ดีให้เกิดแก่คณะครู ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน

4. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ประกอบด้วย จัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดพหุปัญญา ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูที่มีผลงานทางวิชาการเป็นที่ยอมรับและส่งผลดีต่อผู้เรียน จัดให้มีกระบวนการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ จัดให้มีการรายงานผลการประเมินผลการเรียนรู้ให้ผู้เรียนและผู้ปกครองทราบเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอและรวดเร็ว กำหนดให้ครูนำผลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอและเป็นรูปธรรม จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้